

Βουρεκά Άννα, Σολδάτου Αγαθή

Η ΦΩΝΗ ΜΑΣ – Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΑΣ:

Ως νέες καθηγήτριες στο σχολείο το πρώτο πράγμα που θυμόμαστε να μας κάνει εντύπωση, ήταν ένα «φασαριόζικο μελίσσι» από Τσιγγάνους μαθητές, να μας πλησιάζουν όλοι μαζί, σαν μια γροθιά, και να μας κατακλύζουν με ερωτήσεις και πειράγματα. Σχεδόν εισέβαλλαν βίαια στον προσωπικό μας χώρο, δημιουργώντας μας αμηχανία. Η αμηχανία έγινε ανάγκη για δική μας ενσωμάτωση στη νέα πραγματικότητα που καλούμασταν να αντιμετωπίσουμε. Έτσι, αισθανθήκαμε την ανάγκη να βρούμε τρόπους να τους εντάξουμε όσο πιο ενεργά μπορούσαμε στην εκπαιδευτική διαδικασία. Για να το πετύχουμε αυτό έπρεπε να τους γνωρίσουμε καλύτερα, έπρεπε να αφήσουμε τους Τσιγγάνους μαθητές μας να μας μιλήσουν στον κόσμο τους και μαζί με εμάς όλους τους υπόλοιπους μαθητές και καθηγητές του σχολείου. Στην αρχή δεν είχαμε πολλές απαιτήσεις. Είπαμε: «Πάμε να το κάνουμε και όπου μας βγει». Μέρα με τη μέρα όμως συνειδητοποιούσαμε την αποδοχή που είχε το όλο εγχείρημα στους μαθητές μας, οι οποίοι έγιναν συχνοί επισκέπτες στο γραφείο των καθηγητών αναζητώντας μας να τους αναθέσουμε την επόμενη εργασία για την εφημερίδα, την εφημερίδα τους. Ήταν τόσο μεγάλο το ενδιαφέρον και η ανταπόκρισή τους που μας συγκίνησε όλους. Κι έτσι φτάσαμε στην εφημερίδα που κρατάτε στα χέρια σας.

Η εφημερίδα αυτή λοιπόν, είναι αφιερωμένη στη ΡΟΜΑΝΙ, στη ΦΩΝΗ των Τσιγγάνων μαθητών μας, αλλά και σε στοιχεία του πολιτισμού τους, που αφορούν την ποίηση, τη λογοτεχνία, τη μουσική, τις παραδόσεις, τα έθιμα, τα φαγητά, τους μύθους και τα παραμύθια. Είναι πάνω από όλα όμως, αφιερωμένη σε όλους τους μαθητές μας που εργάστηκαν με ζήλο και περηφάνεια, για να μας προσφέρουν δείγματα της γλώσσας και του πολιτισμού τους. Τους ευχαριστούμε!!!

Σολδάτου Αγαθή

Απόψεις Τσιγγάνων γονέων για τη δίγλωσση εκπαίδευση των παιδιών τους

Ο Ο.Η.Ε., Η UNESCO και η Ε.Ε. αναγνωρίζουν το δικαίωμα των παιδιών μειονοτικών ομάδων να ομιλούν και να διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα. Για τους Τσιγγάνους αυτή η γλώσσα είναι η Ρομανί (ή Ρομανές). Επίσης, η «Διεθνής Επιτροπή Τσιγγάνων» στη Γαλλία έχει ήδη από το 1965 διεκδικήσει τη γραπτή απόδοση της Ρομανί και την ένταξή της στο σχολείο. Αξίζει να επισημανθεί, επιπλέον, ότι ένας από τους βασικούς λόγους που παρατηρούνται υψηλά ποσοστά σχολικής διαρροής και αναλφαβητισμού των Τσιγγάνων είναι η δίγλωσσία τους και η μη διδασκαλία της μητρικής τους γλώσσας στο σχολείο (Μαραγκουδάκη, 1998).

Παρόλο που η έρευνα και η εμπειρία έχουν καταδείξει τα παραπάνω, σε μια έρευνα της καθηγήτριας Μαραγκουδάκη, το μεγαλύτερο ποσοστό των Ρομά γονέων απορρίπτουν ένα δίγλωσσο σχολείο που συμπεριλαμβάνει τη Ρομανί ως γλώσσα διδασκαλίας. Ενώ αναγνωρίζουν τη σημασία του σχολείου στην κοινωνική και επαγγελματική ανέλιξη των παιδιών τους, δεν πιστεύουν ότι αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διδασκαλίας της Ρομανί. Μάλιστα η πλειοψηφία τους κρατά εντελώς απορριπτική στάση σε ένα τέτοιο σενάριο. Στα επιχειρήματα που χρησιμοποιούν κυρίαρχο ρόλο παίζει ο φόβος τους για μεγαλύτερη εκπαιδευτική περιθωριοποίηση και ρατσιστική αντιμετώπιση, η έλλειψη υπερηφάνειας για τη μητρική τους γλώσσα και το χαμηλό κοινωνιολογικό γόητρό της. Είναι πιθανό να θεωρούν ότι τα ιδιαίτερα κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά της γλώσσας τους, όπως ο προφορικός χαρακτήρας, το «μπαστάρδεμά» της από διάφορες διαλέκτους και η μη ύπαρξη κράτους με κυρίαρχη τη γλώσσα αυτή, καθιστά ανέφικτη και ανώφελη την προσπάθεια καταγραφής της και συγγραφής βιβλίων κατάλληλων για διδασκαλία. Στη στάση αυτή φαίνεται ξεκάθαρα η αγωνία τους να ξεφύγουν από τον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση.

Όμως, εμείς θεωρούμε ότι η γλώσσα τους αξίζει να καταγραφεί και να ενσωματωθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία, ειδικά σε σχολεία με υψηλά ποσοστά Τσιγγάνων μαθητών, όπως το δικό μας.

Πηγή: Μαραγκουδάκη, Ε. (1998). Δίγλωσση Εκπαίδευση και Εκπαίδευση των Ρομά από την Πλευρά των Γονέων –Μία έρευνα στον Δενδροπόταμο και στον Εύοσμο, Ιωάννινα: ΕΠΕΑΕΚ «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων» (ανακτήθηκε 20-1-2022)

Σιμήρης Δημήτρης,
Φιλολόγος- Γλωσσολόγος, Msc Γλωσσολογίας
Πανεπιστημίου Πατρών, Υποψήφιος Διδάκτορας
Γλωσσολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

Γλωσσικοί μύθοι γύρω από την Τσιγγάνικη Γλώσσα.

Για την επιστήμη της Γλωσσολογίας και τις συναφείς επιστήμες που την περιστοιχίζουν όλες οι γλώσσες του κόσμου (και οι διαλεκτικές ή κοινωνικές ποικιλίες αυτών) είναι ισότιμες

μεταξύ τους. Επομένως, για την επιστήμη είναι απολύτως ξεκάθαρο ότι η Τσιγγάνικη Γλώσσα (σε οποιαδήποτε διαλεκτική εκδοχή της) είναι ισότιμο και ισάξιο γλωσσικό σύστημα με την Ελληνική. Δυστυχώς, κάποιες φορές στην ευρύτερη ελληνική κοινωνία, ακόμα και μέσα στα σχολικά περιβάλλοντα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου άτομα ή ομάδες διατυπώνουν και αναπαράγουν τελείως λανθασμένες θέσεις αναφορικά με την Τσιγγάνικη Γλώσσα. Αυτές τις λανθασμένες θέσεις (ή αλλιώς αυτούς τους μύθους) θα τους εξετάσουμε συνοπτικά στο παρόν άρθρο.

Μύθος 1^{ος}: Η Τσιγγάνικη Γλώσσα είναι κατώτερη ή λιγότερης αξίας από την Ελληνική. **Αλήθεια:** Δεν υπάρχει ούτε ένα επιστημονικό επιχείρημα, ούτε ένα τεκμήριο που να επιβεβαιώνει την παραπάνω θέση. Για την επιστήμη, Ελληνική και Τσιγγάνικη είναι δύο τελείως ισότιμα και ισάξια γλωσσικά συστήματα τόσο δομικά όσο και λειτουργικά.

Μύθος 2^{ος}: Η Τσιγγάνικη Γλώσσα δεν έχει γραμματική, έχει μόνο κάποιο λεξιλόγιο. **Αλήθεια:** Η παραπάνω θέση είναι εντελώς ψευδής και ανυπόστατη. Η Τσιγγάνικη Γλώσσα σε οποιαδήποτε διαλεκτική εκδοχή της είναι ένα δομημένο γλωσσικό σύστημα, ακριβώς όπως η Ελληνική Γλώσσα (σε οποιαδήποτε διαλεκτική, ανεπίσημη ή επίσημη εκδοχή της). Η Τσιγγάνικη Γλώσσα, όπως και η Ελληνική, έχει τη δική της φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη. Διέπεται, δηλαδή, από φωνολογικούς, μορφολογικούς και συντακτικούς κανόνες, οι οποίοι δομούν τη γραμματική της. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια γίνονται και κάποιες προσπάθειες η γραμματική της Τσιγγάνικης (που συναντούμε στον ελληνικό χώρο) να γραφτεί και σε εγχειρίδια έτσι ώστε να γίνει πιο προσιτή και για τους ανθρώπους που δεν τη γνωρίζουν. Λόγου χάρι, για την Ηλεία, αξιόλογη είναι η προσπάθεια των Χηνά και Μπατζαλή που αναφέρουν κάποια μέρη της γραμματικής της Τσιγγάνικης στο βιβλίο τους.

Μύθος 3^{ος}: Η Ελληνική Γλώσσα έχει περισσότερες λέξεις από την Τσιγγάνικη. **Αλήθεια:** Η επιστήμη της Γλωσσολογίας μας βοηθά να καταλάβουμε ότι οι λέξεις μιας γλώσσας στην πραγματικότητα δεν μπορούν να μετρηθούν, διότι ένα γλωσσικό σύστημα δεν είναι ποτέ στατικό αλλά πάντα δυναμικό. Οι χρήστες μιας γλώσσας δημιουργούν συνεχώς νέες λέξεις (νεολογισμούς). Συνάμα μέσα στον ρου της ιστορίας άλλες λέξεις πεθαίνουν. Επομένως, ακόμα και αν κάποιες λέξεις που υπάρχουν στην Ελληνική, δεν υπάρχουν στα Τσιγγάνικα, οι χρήστες της Τσιγγάνικης μπορούν κάλλιστα να τις δημιουργήσουν για να καλύψουν τις επικοινωνιακές τους ανάγκες.

Μύθος 4^{ος}: Η Τσιγγάνικη δεν είναι ισάξια με την Ελληνική, γιατί δεν έχει επίσημη εκδοχή. **Αλήθεια:** Όλες οι γλώσσες του κόσμου διέπονται από ποικιλότητα (ετερογένεια). Η επίσημη εκδοχή μιας γλώσσας κατασκευάζεται από το κράτος, που συνήθως επιλέγει μια διαλεκτική μορφή της γλώσσας (από τις πολλές) για να τη χρίσει επίσημη. Το να μην έχει επίσημη εκδοχή μια γλώσσα, δεν την καθιστά κατώτερη από τις άλλες που έχουν επίσημη εκδοχή. Η Τσιγγάνικη γλώσσα, όπως και οι διαλεκτικές ποικιλίες της Ελληνικής (π.χ. κρητική, ηπειρώτικα) που δεν είναι επίσημες, έχουν τις δικές τους γραμματικές και είναι ισάξια γλωσσικά συστήματα με τις επίσημες.

Μύθος 5^{ος}: Η Τσιγγάνικη δεν είναι ισότιμη γιατί δεν έχει τη δική της γραφή. **Αλήθεια:** Το να μην έχει δικό της σύστημα γραφής μια γλώσσα, δεν την καθιστά σε καμία περίπτωση κατώτερη από τις άλλες που έχουν. Επίσης, η Τσιγγάνικη μπορεί να αποδοθεί και αυτή γραπτά είτε με λατινικό είτε με ελληνικό είτε με άλλο αλφάβητο. Επίσης, σίγουρα μπορεί να αποδοθεί ικανοποιητικότερα με το διεθνές φωνητικό αλφάβητο της Γλωσσολογίας. Τέλος, κάποια στιγμή οι χρήστες της Τσιγγάνικης μπορεί να αποφασίσουν να φτιάξουν ένα σύστημα γραφής που να αποδίδει τη συγκεκριμένη γλώσσα. Οι ιστορικοί γλωσσολόγοι γνωρίζουν πολύ καλά ότι και για την Ελληνική μέσα στον ρου της ιστορίας υπήρχε περίοδος που δεν είχε κανένα σύστημα γραφής. Επίσης, πάλι οι ιστορικοί γλωσσολόγοι μας δείχνουν ότι η Ελληνική μέσα στους αιώνες έχει γραφτεί με πολλά συστήματα γραφής (π.χ. γραμμική β', κυπριακό συλλαβάριο, προευκλείδειο αλφάβητο, ευκλείδειο, λατινικό και άλλα).

Μύθος 6^{ος}: Η Τσιγγάνικη Γλώσσα αποτελεί εμπόδιο στην εκμάθηση της Ελληνικής. **Αλήθεια:** Δεν υπάρχει ούτε ένα επιστημονικό επιχείρημα υπέρ αυτής της θέσης. Αντιθέτως, με τα κατάλληλα παιδαγωγικά εργαλεία η γνώση της Τσιγγάνικης (ως πρώτη γλώσσα) μπορεί να βοηθήσει καταλυτικά στην πλήρη κατάκτηση και της Ελληνικής. Το να γνωρίζουμε Ελληνικά ή Τσιγγάνικα ή μια οποιαδήποτε άλλη γλώσσα είναι σημαντικό πλεονέκτημα στο να μάθουμε και άλλες. Αυτό διότι υπό κατάλληλη καθοδήγηση θα κατανοήσουμε ότι η γνώση μιας γλώσσας μας προσφέρει γενικότερες γνώσεις για το πώς λειτουργεί κάθε γλωσσικό σύστημα. Π.χ. όταν καταλάβουμε την έννοια του ουσιαστικού, του υποκειμένου, των ρηματικών καταλήξεων στη μητρική μας, τότε πολύ εύκολα αυτά θα τα εντοπίζουμε και σε οποιαδήποτε γλώσσα, επομένως θα κάνουμε βήματα για την κατάκτηση της.

Από όλα τα παραπάνω συνειδητοποιούμε επαρκέστερα ότι Ελληνική και Τσιγγάνικη είναι δύο ισότιμα γλωσσικά συστήματα. Επομένως, πολύ σημαντικό, θα ήταν να μπορέσουμε να γκρεμίσουμε τους γλωσσικούς μύθους γύρω από κάθε γλωσσικό σύστημα διότι αρκετές φορές πάνω σ' αυτούς εδράζονται και αναπαράγονται αποκρουστικά ρατσιστικά στερεότυπα εναντίον κοινωνικών ομάδων.

Τέλος, ας μη ξεχνάμε, ότι όσες περισσότερες γλώσσες υπάρχουν στον κόσμο, τόσο πιο πλούσιος είναι ο κόσμος. Όπως σοφά λέει ο Pinker: «Για την ανθρωπολογία και την εξελικτική βιολογία του ανθρώπου, οι γλώσσες ιχνηλατούν την ιστορία και τη γεωγραφία του είδους, και η εξαφάνιση μιας γλώσσας μοιάζει με την πυρπόληση μιας βιβλιοθήκης όπου φυλάσσονται ιστορικά κειμήλια ή με την εξαφάνιση του τελευταίου είδους μιας συνομοταξίας».

Παγκόσμια μέρα της γλώσσας των Ρομά (Ρομανί) έχει κηρυχθεί, από την Unesco, η 5^η Νοεμβρίου, για να προωθηθεί η διατήρηση της γλώσσας και του πολιτισμού τους. Η εικόνα ανακτήθηκε από: [Παγκόσμια Ημέρα της Γλώσσας των Ρομά \(Ρομανί\) - Σαν Σήμερα.gr \(sansimera.gr\)](https://www.sansimera.gr)

Συντονίστριες ομάδας: Βουρεκά Άννα, Σολδάτου Αγαθή

Αφιέρωμα στην Τσιγγάνικη Γλώσσα

Λέξεις και φράσεις της Ρομανί, όπως τις κατέγραψαν οι μαθητές μας

Οι Τσιγγάνοι μαθητές μας εργάστηκαν με ενθουσιασμό και κατέγραψαν ένα πλήθος από λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιούν στην καθημερινή τους επικοινωνία. Αυτές παρουσιάζονται ανά κατηγορίες. Οπότε όλοι εσείς που διαβάζετε αυτήν την εφημερίδα προσπαθήστε να εντάξετε στην επικοινωνία σας μαζί τους τις παρακάτω λέξεις. Θα τους εκπλήξετε ευχάριστα...!!!

Είναι χαρακτηριστικά τα λόγια τους, όταν μιλούσαν για τη γλώσσα τους:

«Κυρία, σε λίγο καιρό όλοι εδώ μέσα (σχολείο) θα μιλάνε τη γλώσσα μας».

«Κυρία, εμάς πρώτη φορά μας ρωτάνε για τη γλώσσα μας». «Εμείς αυτήν μιλάμε από μικρά παιδιά...».

«Κυρία, να σας ρωτήσω κάτι; Πώς σας φαίνεται, αν άνοιγα ένα φροντιστήριο, για να μαθαίνω στα παιδιά την τσιγγάνικη γλώσσα;».

χρόματα:

άσπρο = παρνό

μαύρο = καλό

κόκκινο = λολό

ρούχα= σέα:

παντελόνι = παν τόλι

φόρεμα = ρόκλια

κάλτσες = τσαράπια

φούστα = φουστάνος

παπούτσια = ποστάλια

σκουλαρίκια = τσεά

ρολόι = σαάτος

έπιπλα- αντικείμενα:

μπαούλο = σαντούκος

αυτοκίνητο = τρομοφίλι (τρομοφίλια)

σταυρός = τουρσούλ

καθημερινές εκφράσεις:

καλώς ήρθες = οσγκελντίν

τι ώρα είναι; = τι ώρα σι

πρόσεχε = κερτούτ κουμάντα, κολαρτούτ,

προσεξορτούτ

τι κάνεις; = σοκερές

τι έπαθες; = σοκερντάν

σ' αγαπώ = μαγκάβ τουτ

πάμε βόλτα; = ικλιάς αβρί

μην αργήσεις = μα αργιάο

πεινάς; = σανμποκαλί

φύγε = τζάταρ

έλα εδώ = αφ κατέ, έλα κατέ

άκου = ασούν

κοίτα = ντικ

πέρνα = νακ

έλα = άλε, αβ

καλεσμένος = μισαφίρη

Ο χορός των Τσιγγάνων.

Ανακτήθηκε από: [Υπάρχει-Λόγος \(Εν αργή ην ο Λόγος\): Για τον «καιρό των Τσιγγάνων» \(pyroessa-logotimis.blogspot.com\)](http://Υπάρχει-Λόγος (Εν αργή ην ο Λόγος): Για τον «καιρό των Τσιγγάνων» (pyroessa-logotimis.blogspot.com))

τσιγγάνικα φαγητά = ρομανές χαμάτα:

κοκκινιστό με πατάτες και κρέας = πατατέγκι

ζουμί

ρύζι = ρέζος

μελιτζάνες με πατάτες = μελιτζανέγκι ζουμί

ψωμί = μαντρό

νερό – παϊ

λαχανοντολμάδες γεμιστοί με ψιλοκομμένο

ζυγούρι = σαρμάες

λαχανόρυζο = παπίσκα

αρνί = μπακρό

αρνάκι στον φούρνο γεμιστό = τρόμπος

κοτόπουλο = καϊνί

κρέας = μας

λάχανο κοκκινιστό με κρέας = σαχέσκι ζουμί

τηγανίτες = πισιές

τηγανίτες με τυρί = κατλαμάες

ρύζι με πεπονάκια = ζερζέπιλα

τσιγγάνικο γαμπούλαφο = πιλάφι αμπεέσκο

κολοκυθόπιτα = ντουντουνόπιτα

σιροπιαστή πίτα = σαραλία

τυρόπιτα = πλετσίντα

ρυζοτυρόπιτα = πλετσίντα

Φωτογραφία: Το ψωμί του Εντερλέζι, είναι ένα εθιμικό ψωμί, σύμβολο της τσιγγάνικης κουζίνας. «Το σπάνε στη μέση ο άντρας και η γυναίκα του σπιτιού. Ο άντρας το κρατάει με ένα χέρι και η γυναίκα με δύο χέρια και όποιος πάρει το μεγαλύτερο κομμάτι, δείχνει ποιος έχει κάνει την περισσότερη δουλειά»

μήλο = παμπάι

αχλάδι = αμπρόλ

καρπούζι = χουρμπουζό

πεπόνι = καούνος

ρόδι = νάρι

σταφύλια = ντρακ

κρεμμύδια = πουρουμά

σκόρδο = σιρ

λεμόνι = λιμόνος

λάχανο = σαχ

ελιές = μασλίνας

ζάχαρη = σεκέρι

κρασί = μολ

φασόλια = φοσουί

αλάτι = λον

κόκκινο πιπέρι = λολό πιπέρι

λάδι = κχιλ

ζαμπόν = σαλάμι

Σαραλία (παραδοσιακή σιροπιαστή τσιγγάνικη πίτα)

Ανακτήθηκε από: Amalin, το πρώτο τσιγγάνικο εστιατόριο ανοίγει στη Θεσσαλονίκη | ΕΙΔΗΣΕΙΣ | Gastronomos.gr

σκεύη μαγειρικής:

κατσαρόλα/ες = τίντζιρα (τίτζιρες)

ταψί/α = τιψία (τιψίες)

τηγάνι/α = τιγάνια (τιγάνες)

πιάτο/α= πιάτα (πιάτες)

μαχαίρι/α – τσουρί (τσουριά)

πιρούνι/α = πιρόνος (πιρόα)

κουτάλι/α = ροί (ροιά)

σουρωτήρι/α = σουτζετζέκος

μπρίκι/α = τζέσμπια (τζέσμπες)

φλιτζάνι/α = φλιτζάνος (φλιτζάνια)

κουτάλα μεγάλη = κεψάα

μεγάλο τσίγκινο μπολ = λιάνος

ρήματα σχετικά με το φαγητό:

μαγειρεύω = κεράβ χαπέ

ψήνω = πεκάβ

πίνω = πιάβ

χόρτασα = τσαηλιμέμ

βράζω = καραάβ

δίψασα = ντρουσαηλέμ

δίνω φαγητό = νταβ χαπέ

παίρνω φαγητό = λαβ χαπέ

αγοράζω φαγητό = κινάβ χαπέ

πεινάω = μιοκχαλό

τρώω = χαβ

ρίχνω το φαγητό = τσαβ χαπέ

φτιάχνω το φαγητό = λατσαράβ χαπέ

καταπίνω = νακχαάβ

μασάω = τσάμπαβ

χωνεύω = χονεψαράβ

Ρομανέ χαμάτα: Τσιγγάνικα μαγειρέματα! – Οδοιπορικό από τον Γαστρονόμο & την «Καθημερινή» στη συνοικία Παπακαυκά των Ρομά

Ημερομηνία: 15-02-2021 | Συντάκτης: Προϊνή
Ανακτήθηκε από: <https://proini.news/odoiporiko-apo-ton-gastronomo-kai-tin-kathimerini-stin-sunoikia-papaklauka/>

γιορτές:

η κοίμηση της Θεοτόκου = μιογκορόντιτσα

Πάσχα = Πατραγκί

Αι Γιώργης: Εντερλέζι

ζώα:

πρόβατο/α = μπακρό (μπακρέ)

σκυλί/ιά = τζουκέλ (τζουκελά)

γάτα/ες = πισίκα (πισίκες)

σαλιγκάρι/ια = σαλαγκότσι (σαλαγκότσα)

πουλί/ιά = τσιτικλί (τσιρικλιά)

βόδι/ια = μπαλό (μπαλέ)

άλογο/α = γκράς (γκραστά)

σαλαμάνδρα/ες = σαπούρκα (σαπούρκες)

Εργάστηκαν οι μαθητές: Βαλάντης Καμπούρης, Γιώργος Μπατζαλής, Χρυσοβαλάντης Καμπούρης, Απόστολος Αθανασίου, Ανδρέας Λαζαρίδης και οι μαθήτριες, τα ονόματα των οποίων παραμένουν με τα αρχικά τους, Κ.Π., Ε. Χ. και Ε.Μ.

Τσιγγάνικες Παραδοσιακές Συνταγές

Όπως τις κατέγραψαν οι μαθητές μας με τη βοήθεια των συγγενών τους

Συντονίστρια ομάδας: Βουρεκά Άννα. Επιμέλεια και εμπλουτισμός κειμένων με στοιχεία και από το διαδίκτυο: Σολδάτου Αγαθή

ΡΕΒΕΚΚΑ ΧΗΝΑ

Πλεσίιντα

Η τσιγγάνικη ρυζοτυρόπιτα

«Η παραδοσιακή τσιγγάνικη ρυζοτυρόπιτα, είναι μια πρωτοχρονιάτικη πίτα, η οποία αποτελείται από 12 φύλλα, όσοι και οι μήνες του χρόνου. Ανάμεσα στα φύλλα εκτός από τα υλικά μπαίνει και το «φλουρί» και ένα μικρό κλαδί ελιάς για το καλό του χρόνου. Το ετοιμάζουν συνήθως το βράδυ της Πρωτοχρονιάς, αλλά και για άλλες περιστάσεις, όπως για να γιορτάσουν ένα ευχάριστο γεγονός ή να υποδεχτούν έναν καλεσμένο. Παρόλο που οι νεότερες Τσιγγάνες φτιάχνουν τη συνηθισμένη γλυκιά βασιλόπιτα («βασιλέγκι»), οι μεγαλύτερες σε ηλικία επιμένουν σε αυτήν την παράδοση και όχι άδικα!!!»

Υλικά:

Για τα φύλλα:

500 γρ. αλεύρι για όλες τις χρήσεις
1 κουτ. γλυκού αλάτι
5 κουτ. σούπας ελαιόλαδο
5 κουτ. σούπας ξίδι
νερό χλιαρό προς ζεστό, όσο πάρει (βλ. διαδικασία)
αρκετό ελαιόλαδο, για τα φύλλα

Για τη γέμιση:

500 γρ. ρύζι Καρολίνα
500 γρ. φέτα σκληρή, θρυμματισμένη
200 γρ. ανθότυρο, κομματιασμένο
500 ml φρέσκο γάλα, πλήρες
φρεσκοτριμμένο πιπέρι

Διαδικασία:

Ζύμη και φύλλα: Στον κάδο του μίξερ πάγκου ή σε μεγάλο μπολ ανακατεύουμε το αλεύρι με το αλάτι. Κάνουμε στη μέση μια λακούβα και ρίχνουμε εκεί το λάδι και το ξίδι. Ανακατεύουμε αργά, είτε με τον γάντζο του μίξερ, είτε με τα χέρια μας, μέχρι το αλεύρι να βραχεί από τα υγρά υλικά και να νοτίσει. Αρχίζουμε να ρίχνουμε σταδιακά νερό, ζυμώνοντας συνεχώς, μέχρι να φτιαχτεί μια ζύμη. Τη ζυμώνουμε για τουλάχιστον 5 λεπτά με τον γάντζο (ή περίπου 10 λεπτά με τα χέρια), μέχρι να γίνει σχετικά σφιχτή, αλλά να ξεκολλάει από τα τοιχώματα του δοχείου και να είναι λεία στην όψη. Αν κολλάει, προσθέτουμε λίγο ακόμη αλεύρι και ζυμώνουμε για λίγα λεπτά ακόμη. Σκεπάζουμε το ζυμάρι με μια πετσέτα, για να μη στεγνώσει, και το αφήνουμε να ξεκουραστεί για 20-30 λεπτά.

Γέμιση: Όσο ξεκουράζεται το ζυμάρι, ετοιμάζουμε το ρύζι: Το ξεπλένουμε καλά σε τρεχούμενο κρύο νερό, μέχρι το νερό να τρέχει διαυγές. Βράζουμε το ρύζι σε ελαφρώς αλατισμένο νερό για όσο χρόνο αναγράφεται στη συσκευασία του (περίπου 20 λεπτά). Το στραγγίζουμε καλά και το ρίχνουμε σε ένα μπολ. Σε άλλο μπολ βάζουμε τα τυριά, το γάλα και φρεσκοτριμμένο πιπέρι και ανακατεύουμε καλά.

Πίτα: Χωρίζουμε το ζυμάρι σε 12 ίσα κομμάτια. Σε αλευρωμένη επιφάνεια ανοίγουμε τα δύο πρώτα κομμάτια, με τον πλάστη-βέργα, σε λεπτά φύλλα με διάμετρο τουλάχιστον 35 εκ. Λαδώνουμε καλά ένα ρηχό στρογγυλό ταψί με διάμετρο 30 εκ. και στρώνουμε εκεί το ένα φύλλο, αφήνοντας τις άκρες να εξέχουν από τα τοιχώματα και τσαλακώνοντάς το λίγο στο ταψί για να σχηματιστούν πτυχώσεις.

Το λαδώνουμε, στρώνουμε πάνω του το δεύτερο φύλλο, με τον ίδιο τρόπο, και το λαδώνουμε καλά. Σκορπίζουμε λίγο βρασμένο ρύζι πάνω στο φύλλο και περιχύνουμε με λίγο από το μείγμα τυριών-γάλακτος. Ανοίγουμε άλλα 8 φύλλα με τον ίδιο τρόπο που ανοίξαμε τα δύο πρώτα, τα λαδώνουμε ένα ένα και τα στρώνουμε στο ταψί, σκορπίζοντας ανάμεσά τους το ρύζι και το μείγμα τυριών. Τέλος, ανοίγουμε τα δύο τελευταία κομμάτια ζύμης σε φύλλα, τα λαδώνουμε καλά και σκεπάζουμε τη γέμιση. Κόβουμε τις άκρες των φύλλων που εξέχουν και τις γυρίζουμε προς τα μέσα, στριμώνοντάς τες στο σκεύος για να σφραγίσουμε τη γέμιση. Χαράζουμε την πίτα σε μεγαλούτσικα τετράγωνα κομμάτια και την ψήνουμε σε φούρνο προθερμασμένο στους 175-180°C, για τουλάχιστον 1 ώρα, μέχρι να ροδίσει ωραία τα φύλλα. Τη σερβίρουμε χλιαρή, αλλά τρώγεται θαυμάσια και κρύα.

Ανακτημένο από: [Πλεσίιντα, η τσιγγάνικη ρυζοτυρόπιτα - Συνταγές - Γιορτές και καλέσματα | γαστρονόμος Κύπρου \(kathimerini.com.cy\)](#)

01 ΜΑΡΤΙΟΥ 2021

Κείμενο: Γαστρονόμος

Φωτογραφία: Μιχάλης Παππάς

Σαρμάες

(από τη μαμά Αθανασία με παραλλαγές από προτάσεις άλλων μαμαδάων)

«Οι σαρμά(δες) είναι ένα πιάτο-παρακαταθήκη της πολιτικής κουζίνας το οποίο οι Ρομά υιοθέτησαν και εμπλούτισαν με πικάντικα μπαχαρικά και με το αγαπημένο τους κρεατικό: το πρόβειο κρέας από ζυγούρι ή προβατίνα. Ετοιμάζονται όμως και με κιμά ανάμεικτο, μοσχαρίσιο - χοιρινό. Κάποιες άλλες τσιγγάνικες παραλλαγές, εκτός από πάπρικες, περιέχουν και άφθονο δυόσμο». (περιοδικό Γαστρονόμος). Οι σαρμάες είναι το φαγητό που οι περισσότεροι μαθητές μας επέλεξαν να μοιραστούν μαζί μας. Εδώ παραθέτουμε την πιο ολοκληρωμένη εκτέλεση με στοιχεία από τις προτάσεις και των άλλων παιδιών.

Υλικά:

2 μέτρια αφράτα λάχανα
1 ½ ή 2 κιλά αρνί (ή 1 μπουτί προβατίνας σε κιμά ή 1.500 γρ. κιμάς από ζυγούρι ή μισός μισός μοσχαρίσιος και χοιρινός)
200 γρ. πελτές ντομάτας (μεγάλη ποσότητα, αλλά απαραίτητη!)
2 μεγάλα ξερά κρεμμύδια, ψιλοκομμένα
½ ματσάκι μαϊντανό, πολύ ψιλοκομμένο
1 φλιτζ. τσαγιού ρύζι Καρολίνα
1 κουτ. γλυκού καυτερό μπουκόβο (προαιρετ.)
1 κουταλάκι του γλυκού ρίγανη (προαιρ.)
1 κουτ. γλυκού πάπρικα γλυκιά σε σκόνη (προαιρετικά)
1 κουτ. γλυκού μαύρο πιπέρι
1 φλιτζ. τσαγιού ελαιόλαδο
2 κουτ. γλυκού αλάτι
1 κιλό πιπεριές (πράσινες, κόκκινες, προαιρετικά, σε κάποιες παραλλαγές της συνταγής γεμίζουν και πιπεριές)

Για την κατσαρόλα (προαιρετικά)

100 ml ελαιόλαδο
1/2 κουτ. γλυκού αλάτι
1 κουτ. σούπας πελτές

Διαδικασία:

Κόβουμε το λάχανο στα 4 και το ζεματάμε σε καυτό νερό. Έπειτα σε ένα σκεύος βάζουμε τον κιμά, το ψιλοκομμένο κρεμμύδι, τον μαϊντανό, αλάτι, πιπέρι, μπουκόβο, πελτέ ντομάτας, ρύζι και λάδι (και άλλα μπαχαρικά της αρεσκείας μας, αν θέλουμε). Τα ανακατεύουμε καλά και η γέμισή μας είναι έτοιμη.

Τρόπος τυλίγματος:

Παίρνουμε ένα κομμάτι από το λάχανο και βάζουμε από πάνω μια κουταλιά της σούπας από τη γέμιση και τυλίγουμε.

Εκτέλεση:

Τα βάζουμε σε μια κατσαρόλα μαζί με ένα ποτήρι νερό και τα μαγειρεύουμε για περίπου μια ώρα.

Σε μια άλλη εκδοχή της συνταγής, στον πάτο της κατσαρόλας, τοποθετούνται τα μαγειρεμένα κόκαλα του κρέατος και από πάνω οι λαχανοντολμάδες.

Μια διαφορετική και αναλυτικότερη εκδοχή της συνταγής υπάρχει στην παρακάτω ηλεκτρονική διεύθυνση: [Σαρμά\(δες\) με ζυγούρι - Συνταγές - Γιορτές και καλέσματα | γαστρονόμος Κύπρου \(kathimerini.com.cy\)](#)

Κακλαμάες

Υλικά:

λίπος προβατίνας
1 κιλί αλεύρι
½ κιλό φέτα
2 κούπες νερό
Αλάτι

Διαδικασία:

Σε ένα μπολ βάζουμε το αλεύρι. Ρίχνουμε αλάτι και νερό. Ζυμώνουμε καλά και αφήνουμε το ζυμάρι στην άκρη να ξεκουραστεί. Ανοίγουμε το φύλλο. Βάζουμε από πάνω στο ανοικτό φύλλο τη φέτα και το λίπος, αφού τα έχουμε λιώσει πρώτα σε ένα τηγάνι. Κλείνουμε το φύλλο και το κάνουμε μια κουλούρα. Το πλάθουμε και το κάνουμε μεγάλα κομμάτια. Έπειτα, σε ένα τηγάνι βάζουμε αντί για λάδι ένα κομμάτι λίπος και ψήνουμε κάθε κομμάτι για 20 περίπου λεπτά ή μέχρι να ροδίσει.

Κρέας με λάχανο

(Μας σαχέσα, από τη μαμά Αθανασία)

Υλικά:

Αρνί
Λάχανο
Πελτές ντομάτας
Πάπρικα γλυκιά
Μπουκόβο
Αλάτι, πιπέρι, λάδι

Διαδικασία: Βράζουμε το κρέας, μέχρι να μαλακώσει. Σε μια κατσαρόλα σοτάρουμε τον πελτέ μαζί με το λάχανο. Έπειτα προσθέτουμε το ζωμό από το κρέας, αλάτι, πιπέρι και πάπρικα. Τέλος, προσθέτουμε από πάνω το μαγειρεμένο κρέας.

Παπατέγκι ζουμί

Υλικά:

2 κιλά κρέας
2 κιλά πατάτες
Πελτές ντομάτας
Μπουκόβο, αλάτι, πιπέρι, ρίγανη, μαχάρι, δάφνη

Διαδικασία:

Σε μια κατσαρόλα βράζουμε το κρέας για περίπου 2 ώρες. Αφού βράσει, τηγανίζουμε το κρέας μέχρι να ροδοκοκκινήσει. Σε μια άλλη κατσαρόλα σοτάρουμε τις πατάτες, αφού τις καθαρίσουμε καλά και τον πελτέ. Ρίχνουμε αλάτι, πιπέρι και τα μπαχαρικά μας. Στη συνέχεια, προσθέτουμε το κρέας με τον ζωμό στις πατάτες. Μόλις χυλώσει είναι έτοιμο. Σερβίρουμε και απολαμβάνουμε.

Εργάστηκαν οι μαθητές: Ανδρέας Λαζαρίδης (μαμά Αθανασία) Χρυσοβαλάντης Μντακίδης, Γιώργος Σιακάς, Παναγιώτης Πετμεζάς, Γιώργος Παράλης.

Τσιγγάνικα Έθνη και Έθιμα Όπως τα κατέγραψαν οι μαθητές μας

Συντονίστρια ομάδας: Βουρεκά Άννα
Επιμέλεια και εμπλουτισμός κειμένων: Σολδάτου Αγαθή

Οι Τσιγγάνοι μαθητές μας μέσα από τη δική τους ματιά, μάς μυούν στα τσιγγάνικα ήθη και έθιμα.

Οι Αρχάγγελοι Ταξιάρχες:

«Τους Αρχάγγελους εμείς οι Ρομά τους θεωρούμε προστάτες μας, διότι έχουν βοηθήσει πολλούς δικούς μας ανθρώπους και γενικότερα μας προστατεύουν σε πολλά πράγματα. Πολλοί άνθρωποι έχουν δει στα όνειρά τους τους Αρχάγγελους και τους δίνουν συμβουλές για το πώς θα θεραπευτούν από μια αρρώστια ή πώς θα φύγει το κακό από πάνω τους. Σε ορισμένους μάλιστα έχουν εμφανιστεί μπροστά τους και στην αληθινή ζωή. Μπορεί για εσάς τους λαϊκούς να είναι απλά άγγελοι, αλλά για εμάς τους Ρομά είναι πολύ πιο ιερό!»

Ανακτήθηκε από: [ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΦΩΣ: Οι Αρχάγγελοι.....!!!!!!!](http://lovepeaceangelhappiness.blogspot.com)
(lovepeaceangelhappiness.blogspot.com)

Τα έθιμα την ημέρα των Αρχαγγέλων:

«Κάθε χρόνο διοργανώνουμε, μια γιορτή στην πλατεία, για όλους τους Αρχάγγελους. Όλοι οι άντρες πηγαίνουν και μαζεύουμε την πλατεία, κερνάμε λουκουμάδες, πορτοκαλάδες και άλλα πολλά. Φυσικά όλα διοργανώνονται και από τον δήμο «Άγιος Ταξιάρχης». Όλοι οι μεγάλοι άνδρες απολαμβάνουν το αγαπημένο φαγητό τους: ρεβίθια με μοςχάρι κοκκινιστό, Επίσης, ρίχνουμε πυροτεχνήματα, ενώ κάθε διαφορετική οικογένεια παίρνει από ένα μικρό φαναράκι, το ανάβει και το αφήνει στον ουρανό να πάει ψηλά. Πραγματικά το συναίσθημα είναι απίστευτο. Για εσάς τους λαϊκούς μπορεί να είναι μια απλή μέρα, αλλά για εμάς ίσως να είναι η πιο χαρούμενη μέρα της χρονιάς».

«Επίσης, τον Νοέμβριο που είναι η γιορτή των Γαβριήλ και Μιχαήλ, μια άλλη γιορτή τους, άνθρωποι που έχουν τάξει κάτι σε αυτήν την ημέρα, κάνουν τραπέζι και γλεντάνε. Πολλοί μαγειρεύουν λάχανο κοκκινιστό, μια συνταγή που κάνουν τις γιορτές, φτιάχνουν μεγάλες πίτες και γλεντάνε. Έτσι κάνουμε και τα Χριστούγεννα».

Άγιος Γεώργιος – Εντερλέζι:

Οι Τσιγγάνοι τη μέρα αυτή σφάζουν ένα αρνί (δεύτερο Πάσχα), για να τιμήσουν τον Άγιο Γεώργιο που, σύμφωνα με τον μύθο, τους έσωσε από το φίδι που ήρθε να τους κατασπαράξει στα τσαντέρια τους. Βάζουν ένα σημάδι από αίμα αρνιού στο μέτωπό τους (νταμγκάα), για να τους φέρει καλοτυχία.

Γιορτή Εντερλέζι στην Κάτω Αχαΐα (28/4/22)

Ανακτήθηκε από: [Με τον Κώστα Χατζή γιορτάστηκε το Εντερλέζι στην Κάτω Αχαΐα - Westcity.gr](http://www.westcity.gr)

Μπογκορόντιτσα – Κοίμηση της Θεοτόκου

«Όλες οι οικογένειες αγοράζουν μια προβατίνα και θα τη σφάζουν ανήμερα του 15 Αύγουστου. Την ώρα που τη σφάζουν η μητέρα του σπιτιού κρατάει ένα αναμμένο κεριά και λέει μια προσευχή. Στη συνέχεια θα πλύνουν το αρνί και η μητέρα Τσιγγάνα θα πάρει τη σκουαριά και αφού τη μαγειρέψει και την κόψει σε μικρά κομμάτια, θα την προσφέρει στους γείτονες. Αυτό λέγεται «Πιραβελ ο μπουκό», δηλαδή περπάτα με την καρδιά. Μέσα από αυτό το έθιμο φαίνεται η αξία που δίνουν στη μητέρα Τσιγγάνα του σπιτιού και στην προσφορά και το γεμάτο αγάπη συναίσθημα.»

Έθιμα του γάμου:

Ο γαμπρός και τα αδέρφια του «κερνούν» τη νύφη Ανακτήθηκε από: [Ηθη και έθιμα :: Rom \(webnode.gr\)](http://www.webnode.gr)

Προετοιμασία της νύφης (από το αρχείο των μαθητών)

Το λουλούδι:

«Ένα από τα τσιγγάνικα έθιμα είναι το λουλούδι. Τη μέρα που ο γαμπρός έρχεται να ζητήσει τη νύφη, οι συγγενείς, η νύφη και οι συμπεθεροί φοράνε κόκκινα ρούχα. Επίσης, τα λουλούδια που φέρνουν στη νύφη είναι κόκκινα τριαντάφυλλα. Όλα αυτά γίνονται με τη συνοδεία μουσικής και χορού».

Κουνάα:

«Η κουνάα είναι μια σκόνη λουλουδιών που προσθέτουν κρασί και την ανακατεύουν. Την κουνάα την φτιάχνουν μόνο κορίτσια. Η σκόνη αυτή μετά γίνεται σαν λάσπη. Την κουνάα την βάφουν τα κορίτσια στις παλάμες τους και τα αγόρια στο μικρό τους δαχτυλάκι».

Μπαηράκος:

«Ένα έθιμο που κάνουμε είναι το Μπαηράκος, Είναι μια ελληνική σημαία που τη στολίζουμε. Πηγαίνουμε στην παραλία με τον γαμπρό και τη νύφη κι εκεί στολίζουμε τη σημαία με κορδέλες, κόκκινες, λευκές, μπλε και χρυσές (σε άλλες περιοχές τη στολίζουν με λουλούδια). Στη συνέχεια, χορεύει ο γαμπρός και η νύφη σηκώνοντας τη σημαία ψηλά. Οι συγγενείς δίνουν δώρα στον γαμπρό και τη νύφη, π.χ. χρυσαφικά και στολίζουν έξω τα σπίτια με κόκκινα πανιά».

Ανακτήθηκε από: [Γάμοι τσιγγάνων \(94 φωτογραφίες\): γαμήλια ήθη και έθιμα, γαμήλια προζενιά. Πώς πάει μια όμορφη γιορτή: \(decorapro.com\)](http://www.decorapro.com)

Τσιγγάνικος γάμος στην Κάτω Αχαΐα (από το αρχείο των μαθητών μας)

Το σεντόνι:

Αποκορύφωμα του γλεντιού είναι η πανηγυρική επίδειξη στους καλεσμένους, του σεντονιού.

Το σεντόνι: Τσιγγάνικος γάμος

Ανακτήθηκε από: [Ηθη και έθιμα :: Rom \(webnode.gr\)](http://www.webnode.gr)

Τα «κεράσματα» είναι ανάλογα με την οικονομική κατάσταση των καλεσμένων, αλλά και των οικογενειών του γαμπρού και της νύφης.

Ο εκφωνητής ανακοινώνει τα δώρα (από το αρχείο των μαθητών)

Αρραβόνες:

«Ο γαμπρός πηγαίνει στο σπίτι της νύφης να ζητήσει το χέρι της. Εκεί γίνεται γλέντι με συνοδεία κλαρίνου. Μετά από μερικές μέρες ο γαμπρός με τη νύφη πηγαίνουν ταξίδι στην Τουρκία, για ψώνια. Όταν γυρίσουν, κάνουν ένα μεγάλο τραπέζι προς τιμήν του πεθερού της νύφης».

Εργάστηκαν οι μαθητές: Χρυσοβαλάντης Καμπούρης, Χρυσοβαλάντης Μυτακίδης, Ανδρέας Λαζαρίδης, Γιώργος Σιακάς, Γιώργος Παραλής, Παναγιώτης Πετμεζάς και οι μαθήτριες Ε.Χ., Κ. Π., Ε.Μ

ΤΣΙΓΓΑΝΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Τσιγγάνικος θρύλος από τη Ρωσία

«Όλα τούτα που θα σας πω, έγιναν πολύ, πολύ παλιά. Ήταν ένας Τσιγγάνος που ταξίδευε με την οικογένειά του. Το άλογο του ήταν κοκαλιάρικο και δε στεκόταν καλά στα πόδια του. Έτσι λοιπόν, όσο μεγάλωνε η οικογένειά του Τσιγγάνου, γινόταν όλο και πιο δύσκολο να σέρνει τη βαριά καρότσα που γέμιζε με παιδιά. Τα παιδιά ήταν τόσα πολλά και στοιβαγμένα το ένα πάνω στ' άλλο, που το κακόμοιρο το άλογο προχωρούσε με μεγάλη δυσκολία και συνέχεια περπατούσε. Το κάρο έγερνε με δύναμη μία από τ' αριστερά μία από τα δεξιά, και τα μπακίρια κι οι κατσαρόλες κατρακυλούσαν έξω κι όλο και κάποιο ζυπόλητο παιδάκι έπεφτε κάτω. Την ημέρα τα πράγματα δεν ήταν και τόσο άσχημα. Ο Τσιγγάνος έβλεπε κι έτσι σήκωνε τα κατσαρολικά και τα παιδάκια. Στο σκοτάδι όμως, δεν μπορούσε να δει. Αλλά έτσι κι αλλιώς, ποιος μπορούσε να μετρήσει μία τόσο μεγάλη φαμίλια; Το άλογο συνέχιζε να πηγαίνει κι ο Τσιγγάνος ταξίδευε σ' όλη τη γη. Απ' όπου κι αν περνούσε άφηνε κι ένα παιδί. Όλο και περισσότερα μέχρι που στο τέλος γέμισε όλη η γη Τσιγγάνους. Γι' αυτό και συναντάς Τσιγγάνους όπου κι αν πας...».

Πηγή: Τσιγγάνοι: ιστορία, δημογραφία, πολιτισμός, Κ. Κόμης, Ελληνικά Γράμματα

Ο πνιγμός

«Μία μέρα πήγαν πολλές γυναίκες στο ποτάμι να πλύνουν τα ρούχα των παιδιών τους. Καθώς έπλεναν, τραγουδούσαν και γελούσαν μεταξύ τους. Ξαφνικά μία ρομνή Τσιγγάνα παρασύρθηκε από τα ορμητικά νερά του ποταμού. Οι άλλες άρχισαν να φωνάζουν, μη μπορώντας να βοηθήσουν. Χτυπιόντουσαν και φώναζαν τόσο πολύ που οι φωνές τους ακούστηκαν στο караβάνι. Όλοι κατάλαβαν πως κάτι κακό είχε συμβεί και άρχισαν να τρέχουν προς το ποτάμι. Οι άνδρες έβγαζαν να βρουν τη γυναίκα, μάταια όμως καθώς είχε παρασυρθεί πολύ μακριά από το σημείο που την αναζητούσαν. Μετά από αρκετές ώρες ένας ρομ άνδρας ξαφνικά άρχισε να φωνάζει: «Να την, να την». Σε μία μακρινή απόσταση από εκεί που παρασύρθηκε είχε σκαλώσει η φούστα της σε έναν κορμό δένδρου. Έτρεξαν και την έβγαλαν από το ποτάμι, μα ήταν πια αργά. Η γυναίκα είχε πνιγεί. Και τότε ένας πανικός επικράτησε και άρχισαν να φωνάζουν: «Κιντεν λε χουρντεν καταρ ε λεν τα κερεν παλπαλε», Μαζέψτε τα παιδιά από το ποτάμι και κάντε πίσω. Οι άνδρες έφεραν τη νεκρή γυναίκα στο караβάνι. Φωνές, πόνος, κλάματα και δυστυχία στο караβάνι. Κλαίγοντας λέγανε: Γιατί θεέ μου γιατί, σκοτεινίασε η μέρα, χάθηκε ο ήλιος για όλους τους ανθρώπους. Άφησε πίσω της η γυναίκα τέσσερα παιδιά, έναν άνδρα και μία γριά πεθερά. Το βράδυ ξενυχτούσαν για τη γυναίκα που έφυγε ξαφνικά από τον κόσμο. Το караβάνι την κλαίει και οι φίλες κλαίγοντας της τραγουδούν θλιβερά τραγούδια και την μοιρολογούν. Οι άνδρες σιωπηλοί μη μπορώντας να πουν τίποτα για το κακό που τους βρήκε, σε μία άκρη κάθονται και κλαίνε.

Ρωτάει ο Γιώργος τον πατέρα του γεμάτος ανησυχία: «Γιατί πατέρα να συμβαίνουν όλα αυτά, την μία να πνίγεται ένα παιδί, την άλλη μία γυναίκα ή ένας άνδρας; Γιατί να κατασκηνώνουμε πάντα κοντά σε ποτάμια;». «Αχ παιδί μου χρειάζομαστε νερό, από πού θα το πάρουμε παιδί μου; Δεν έχουμε πια κάτι δικό μας. Ο κόσμος το μόνο που θέλει από εμάς είναι κάτι που τους χρειάζεται». «Όχι πατέρα, δεν είναι έτσι». Αφού ξημέρωσε έθαψαν τη γυναίκα και πενθούν πια τη νεαρή Τσιγγάνα που έφυγε ξαφνικά από το караβάνι. Κανείς δεν εργάζεται για τρεις μέρες, την τέταρτη μέρα αρχίζει ξανά το έργο της επιβίωσης. Έχουν να θρέψουν και τα ορφανά της κοπέλας. Μία μέρα καθώς δούλευαν φτιάχνοντας τζεσμπές, μπρίκια για καφέ, ο ανήσυχος Γιώργος σταμάτησε και λέει στον πατέρα του: «Εγώ δεν συμφωνώ πατέρα με αυτά που έλεγες εκείνη τη βραδιά, εγώ όταν μεγαλώσω θα αλλάξω πολλά πράγματα στη φυλή μας». Και καθώς τον άκουγε ο πατέρας του, τον κοίταξε με ένα βλέμμα γεμάτο στοργή και αγάπη. Μα ένα παράπονο ζωγραφίστηκε στο πρόσωπό του και αμέσως του λέει ο Γιώργος: « Πατέρα μη με κοιτάς έτσι, δεν αντέχω το παράπονό σου». Και συνέχισαν να δουλεύουν μέχρι να βασιλεύσει ο ήλιος.»

Πηγή: (Κωνσταντίνος Χηνάς, εφημερίδα Ενημέρωση, Παρασκευή 8 Απριλίου 2016, σελ.6)

Τα μάγια

«Μέσα στο караβάνι υπάρχουν πολλά παιδιά. Ένα όμως, διακρίνεται και ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα για τη μοναδική ομορφιά του, τα καταγάλανα μάτια του και την κορμοστασιά του. Με πολύ μεράκι δουλεύει κοντά στον πατέρα του θέλοντας να μάθει την τέχνη του σιδερά, για να μπορεί κι αυτός να κατασκευάζει όμορφα αντικείμενα. Όλες οι κοπέλες κάνουν όνειρα και τον φλερτάρουν. Αυτός όμως, έχει ξεχωρίσει την αγάπη του, τα μάτια μίας όμορφης κοπέλας του караβανιού. Τρέχουν όλη μέρα μαζί στα καταπράσινα λιβάδια,

αρχίζει ο ένας να ζει για τον άλλο. Αμέτρητες νύχτες έκαναν όνειρα κάτω από τα αστέρια, η αγάπη τους έγινε γνωστή σε όλο το караβάνι. Ο Γιώργος με τα γαλαζοπράσινα μάτια, αρχίζει σιγά σιγά να συμπεριφέρεται παράξενα. Με τρόπο απομακρύνεται από τις παρέες και τους φίλους του. Νιώθει παράξενα, τα μάτια του φαίνονται κομμένα και κουρασμένα. Φοβάται στα καλά καθούμενα. Έχει παράξενες ανησυχίες και σε μια μεριά δεν μπορεί να κάτσει. Νιώθει το κορμί του να καίγεται, τον πιάνουν μεγάλες φοβίες. Πολλές φορές στα καλά καθούμενα τσακόνεται κι άλλες φορές τα χείλη του ανοίγουν από φόβο. Μέρα με τη μέρα αδυνατίζει όλο και πιο πολύ, αφού δεν έχει πια όρεξη για φαγητό. Οι ρομά πηγαινόερχονται μα δεν μπορούν να βοηθήσουν. Τον πάνε σε γιατρούς μα κι αυτοί δεν βρίσκουν άκρη. Ο Γιώργος χειροτερεύει. Η Μαρία που τον αγαπάει, στιγμή δεν φεύγει από κοντά του. Αυτός την παρακαλά λέγοντας: « Φύγε από κοντά μου, γιατί όταν είσαι δίπλα μου νιώθω πως αρρωσταίνω. Δεν νιώθω καλά. Φοβάμαι, νιώθω το σώμα μου να καίγεται. Φύγε, δεν σε θέλω πια!» Η Μαρία κλαίει με λυγμούς και του λέει: « Εγώ δεν σε αφήνω και στο θάνατο ακόμα μαζί θα πάμε». Το παιδί αργοσβήνει από μέρα σε μέρα. Κάποια στιγμή έρχεται κοντά του μια γριά, τον βλέπει και λέει: «Το παιδί είναι έτσι από μάγια!».

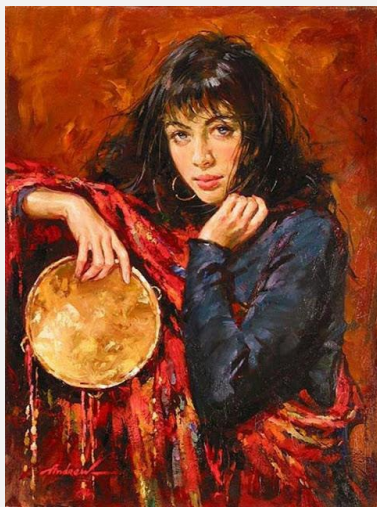
Άρχισε τότε να του δίνει διάφορα βότανα, τράνσικος, ένα χόρτο βρασμένο σαν τσάι για να το πιει και να ξεπεράσει τους φόβους του. Μέχρι και σήμερα οι ρομά σε μεγάλη ηλικία το χρησιμοποιούν. Πιστεύουν ότι με αυτό θα νικήσουν τους φόβους τους. Αποτέλεσμα όμως με τα βότανα και τα φυλακτά που του δίνει δεν υπάρχει. Το παιδί υποφέρει χωρίς προφανή αιτία. Οι μέρες περνούν και η μάνα του παιδιού, τυχαία, βρίσκει μέσα στα ρούχα του ένα μικρό κομμάτι σαπούνη γεμάτο καρφίτσες. Το δείχνει στη γριά και η γριά λέει: «Εάν το σαπούνη λιώσει, το παιδί θα χαθεί.» Η μάνα του άρχισε να κλαίει και να αναρωτιέται τι πρέπει να κάνει για να σώσει το παιδί της. Εκείνη τη στιγμή εμφανίζεται ένας Τσιγγάνος, φευγάτος από το караβάνι. Μόλις βλέπει το παιδί τους λέει: «ε τσαορός, ινγαρέν αντε ικχαγιαρ» δηλαδή το παιδί πήγαίνε το στην Εκκλησία, να το διαβάσει ένας παπάς. Το παιδί αρνείται με πείσμα και μανία να μπει να προσκυνήσει. Τον βλέπει ο ιερέας και έρχεται με ηρεμία κοντά του. Τους ρωτά με ενδιαφέρον: «Τι συμβαίνει, μπορώ να σας βοηθήσω;» Τότε η μητέρα του παιδιού του λέει την ιστορία και ο ιερέας τους προειδοποιεί να μην φοβηθούν και τους καθησυχάζει πως όλα θα πάνε καλά. Σιγά σιγά παίρνει το Γιώργο και μπαίνουν στην εκκλησία για να προσκυνήσει. Το παιδί αρχίζει να τον εμπιστεύεται. Ο ιερέας με τον τρόπο του αρχίζει να τον εξομολογεί και με αγάπη του μιλάει. Του διαβάζει ευχές «υπέρ υγείας» και για μάγια, γιατί ο Γιώργος του λέει ότι άρχισε να φοβάται πάλι. Ξαφνικά βγάζει μία δυνατή κραυγή. Το παιδί αρχίζει σταδιακά να συνέρχεται, νιώθει καλύτερα. Ο ιερέας τους συμβουλεύει να προσέχουν, έτσι επιστρέφουν στο караβάνι με το παιδί κουρασμένο, πεινασμένο και αρκετά ταλαιπωρημένο. Ζήτησε να φάει και να κοιμηθεί. Πέρασαν λίγες μέρες και το παιδί συνήλθε πλήρως. Άρχισε να δουλεύει με τον πατέρα του και μετά από λίγο παντρεύτηκε τη Μαρία, που τόσο αγαπούσε και απέκτησαν τη δική τους οικογένεια. Τι γίνεται όμως με αυτές τις κακές γυναίκες που ξέρουν να κάνουν μάγια στα παιδιά του κόσμου και τα βασανίζουν. Όπως λέει η Παλαιά Διαθήκη τα εγγόνια του δικαίου θα χαρούν και του άσεβου το όνομα θα χαθεί.»

(Ιστορία του Κωνσταντίνου Χηνά στην εφημερίδα Ενημέρωση, το Σάββατο 30 Αυγούστου 2014, σελ.7)

Πηγή: Από τη διπλωματική εργασία: Θέμα: « Η ζωή των Τσιγγάνων της συνοικίας Παπακαυκά στην Αμαλιάδα Ηλείας, πρόσφυγες 3ης γενιάς από την Κωνσταντινούπολη. Μία συνοικία ενταχμένη στην κοινωνία ».

Η Ποίηση και η Λογοτεχνία Συναντά τους Τσιγγάνους

Επιμέλεια κειμένων: Κώστσιου Βασιλική

Ζωγράφος: Andrew Atroshenko

Όταν ήρθαν να πάρουν

Όταν ήρθαν να πάρουν τους Τσιγγάνους δεν αντέδρασα.... Δεν ήμουν Τσιγγάνος.
Όταν ήρθαν να πάρουν τους κομμουνιστές δεν αντέδρασα.... Δεν ήμουν κομμουνιστής.
Όταν ήρθαν να πάρουν τους Εβραίους δεν αντέδρασα.... Δεν ήμουν Εβραίος.
Όταν ήρθαν να πάρουν εμένα...

Δεν είχε απομείνει κανείς για να αντιδράσει...

Για σένα που νομίζεις..

ότι η δική σου σειρά δε θα φτάσει ποτέ..

ότι επειδή ακόμη δε χρειάστηκε να πας στο νοσοκομείο

και να σε διώξουν

γιατί δεν έχεις λεφτά..

Ότι επειδή ακόμη έχεις ένα πιάτο φαί, δε θα στο πάρουν

Ότι ακόμη δε σου πήραν το σπίτι του πατέρα σου

για χρέη στο Δημόσιο, θα τη γλυτώσεις

Ότι επειδή το παιδί σου ακόμη είναι στο σχολείο,

θα συνεχίσει.. Ότι η ζωή σου δεν επηρεάζεται από

εκείνη του διπλανού σου..

(Martin Niemöller . Το ποίημα είναι αυτοβιογραφικό μια κι ο ίδιος επέδειξε την αδιαφορία που αναφέρει και στο τέλος φυλακίστηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης από τους ναζιστές).

ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΡΟΜΑ - ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΟΥ ΒΙΝΣΕΝΤ ΒΑΝ ΓΚΟΚ

Τσιγγάνος- Θεόδωρος Δαλακόγλου

Πριν σε γνωρίσω ήμουν Τσιγγάνος,
με την καρδιά μου σαν δισάκι κρεμασμένη,
στους πέντε ανέμους απλωμένη,

Την φύσαγε από δω ο νοτιάς
και την χτυπούσε άσπλαχνα ο σιρόκος,
αγάπες που τις στοίχειωσε ο όρκος.

Κι είπα κοντά σου ν' αποστάσω
και νόμισα πως θα έβρισκα γαλήνη,
μ' αρνήθηκες, όπως κι εκείνη.

Εμπρός φτωχή καρδιά ξεκίνα τώρα,
μας περιμένουνε ατελείωτοι οι δρόμοι,
πίκρες πολλές θα πιούμε ακόμη.

Πηγή: <https://www.stixoi.info>

Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου (Κωστής Παλαμάς, απόσπασμα)

Τέλους κανενός, καμιάς αρχής
τη δική μου γνώμη φράχτης
δεν ορίζει. Είμαι του τίποτε
πανελεύτερος ο κράχτης (...)
Είμ' εγώ που σβήνω το Γιατί
κ' είμ' ο απαρητητής του Κάτι (...)
ούτ' η Ελλάδα σας θαμπώνει με,
το λιβάνι δε με μέθυσε
καμιάς δόξας περασμένης
και λατρείας καμιάς (...)

Χωρίς έχτρα, χωρίς έρωτα,
ο τεχνίτης ήρθα εδώ
για των ψευτονεύρων σου, άνθρωπε,
το ναό να πλάσω εγώ
τέρας άγαλμα το τίποτε
μ' όλες τις θρησκείες της πλάσης,
τέρας για να φοβηθείς
και μαζί για να γελάσεις!» (...)
Γύφτο οι αλλόφυλοι με κράζουν,
κι οι γύφτοι αλλόφυλο με λένε,
κι οι δουλευτάδες ακαμάτη,
και οι σπλαχνικές καρδιές με κλαίνε,
κι οι χαροκόποι δε με θέλουν,
και μ' είπαν οι γεροί σακάτη, παλιάτσο με είπε κι ο
σακάτης
κι οι ονειροπλέχτες με κοιτάζουν, πάντα με
ξαφνισμένο μάτι,
σαν όνειρο άπρεπο και ξένο, καθώς διαβαίνω (...)

Ποιήματα του Θανάση Πάνου (Τσιγγάνος ποιητής)

Υπάρχουν στιγμές όπου,
μέσα στον καλασμό της ζωής,
μέσα στην καθημερινότητα,
παραμονεύει μια φέτα ευτυχίας...
αν προσέξεις τα κουκούτσια
μπορεί και να μην πνιγείς.
Άλλωστε και τα καρπούζια έχουν καρδιά.

Το πεπρωμένο

Αχ ανθρώπακο!
Μήπως βρήκες τις κατευθύνσεις σου
στα αναγνωστικά σου;

Ένας κόκκος από καφέ το πεπρωμένο
μέσα στο φλυτζάνι της ζωής
που μόνο η γριά μάνα μου
ξέρει να διαβάσει.

Πηγή: Ενότητα: «Τσιγγάνικη ποίηση». Ποιητική
συλλογή: Ηθικές αναληγισίες.

Μπρούτζινος γύφτος - Οικονόμου Γιώργος

Όλες μου οι λέξεις
μια κραυγή
είμαι κι εγώ εδώ!
Ρώτησε πώς με λένε
τίνος παιδί είμαι
αφήστε με να σας πω
για το μέρος που γεννήθηκα
κι ύστερα
πάρτε με μαζί σας
να πλέκω καρέκλες
κατσαρόλες να γανώνω
και τα βράδια γύρω από τη φωτιά
στο τραγούδι σας να καίγομαι

Πηγή: Από το Άλφα της στέρσης, 2019

Adolf van der
Venne
(1828-1911)

Ζωγράφος: Lionel Noel Royer

Meg Merrilies- Τζον Κιτς

Η γριούλα Μεγκ ήταν Τσιγγάνα,
ζούσε στους βάλτους ζωή φτωχική,
είχε για στρώμα της δεμάτια ρείκια,
και για καλύβι της όλη τη γη.

.....

Μέρες πολλές νηστικές περνούσε
κι όταν το βραδινό της δεν είχε πάρει,
τα μάτια στήλωνε στον ουρανό,
για να χορτάσει με το φεγγάρι.

Μα σα λιοφώτιζεν, η Μεγκ στεφάνι
απ' αγκοκλήματα πάντα φορούσε
δροσολουσμένα, και κάθε βράδυ
τις βέργες έπλεκε και τραγουδούσε.

Ψάθια κα βούρλα φτιάχναν με τέχνη
γέρικα δάχτυλα που είχαν ροζιάσει
ψάθια και βούρλα που τα πουλούσε
στα καλυβόσπιτα μέσα στα δάση.

Σα μια βασίλισσα ήταν γενναία,
σαν αμαζόνα ήταν ψηλή,
κόκκινη κάπα χοντρή φορούσε
και στο κεφάλι χοντρό ψαθί.
Γέρικα κόκκαλα πάνε πια χρόνια
που στην αγκάλη της έκλεισε η γη.

Πηγή: <https://www.stixoi.info>

Ζωγράφος: Amalie Bensing

Πηγές:
[Υπάρχει-Λόγος \(Εν αρχή ην ο Λόγος\): Για τον «καιρό των Τσιγγάνων» \(pyroessa-logotimis.blogspot.com\)](#)
Κυριακή 13 Οκτωβρίου 2013
[Οι Τσιγγάνοι στην ποίηση \(Ποιήματα\) - ennepe-moussa.gr](#)
[ιστότοπος ποίησης και μουσικής](#)

Η Ποίηση και η Λογοτεχνία Συναντά τους Τσιγγάνους

Στην ελληνική βιβλιογραφία λίγα είναι τα λογοτεχνήματα που μιλούν για τη ζωή των Τσιγγάνων. Είναι όμως πρωτότυπα και αντιπροσωπευτικά της καθημερινής ζωής πολλών από αυτών των ανθρώπων και αξίζει να διαβασθούν από όλους μας.

Επιμέλεια κειμένων: Σολδάτου Αγαθή

Γκογκί

Το βιβλίο «Γκογκί (μνήμη)» των Νίκου Μπατζαλή και Κωνσταντίνου Χηνά κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Άπαρσις και είναι ένα από τα αντιπροσωπευτικότερα και μοναδικά δείγματα «τσιγγάνικης γραφής».

Είναι ένα σπάνιο λεξικό της γλώσσας των Τσιγγάνων στα νέα ελληνικά με βασικές αρχές γραμματικής, γραμμένο από δύο Έλληνες Τσιγγάνους, οι οποίοι κατέγραψαν τις λέξεις της Ρομανί, τιμώντας τις ρίζες και τις παραδόσεις τους, επιδιώκοντας να τις κρατήσουν ζωντανές, αλλά και να δείξουν την «άλλη πλευρά» των Τσιγγάνων της Ελλάδας.

Παπούσα – Βίκυ Κατσαρού

(εκδ. Ενύπνιο)

Ποιτική συλλογή της Βίκυς Κατσαρού, εμπνευσμένη από την Τσιγγάνα Πολωνή ποιήτρια Παπούσα (2021)
Μερικοί στίχοι αντιπροσωπευτικοί της ζωής της γραμμένοι με την ποιητική πένα της Κατσαρού παρατίθενται παρακάτω:

«Παπούσα σε λένε από δω και πέρα», είπε και με φίλησε στο μέτωπο,
«στείρα για χρόνια ήμουν, κι άτυχη, μα εδέησε ο Θεός μας κι άνθισε η μήτρα μου εσένα, κοριτσάκι». Παπούσα. Κούκλα στη γλώσσα των Τσιγγάνων, της φυλής μας. Δεν φάγαμε αντίδωρο εκείνη τη χρονιά. Καταραμένη νόμιζαν πως είμαι, γεννημένη από ανύπαντρη γυναίκα.

Με την αγάπη της μεγάλωνα, μες στη φτώχεια μας ψωμί και γάλα η μάνα μου με χόρταινε, καρπούς που μάζευε απ' τα δέντρα, γλυκό νερό απ' το ποτάμι..

Εμείς, της γης οι Ανέγγιχτοι, του Θεού το караβάνι, απαγορευόταν στις πόλεις ολωνών να μπούμε. Μοναχά η Φύση μάς δεχόταν. Ήδη από πού ήρθαμε είχαμε ξεχάσει, η λησμονιά κι αυτή είναι βότσαλο της μνήμης, με το παρελθόν μας συζητάμε.

Ανακτήθηκε από: <https://www.oanagnostis.gr/ena-koritsi-me-to-paraxeno-onoma-papoysa-toy-dimitri-aggeli/>

Ποια κληρονομιά ν' αφήσουμε, αν στο πετσί μας ζήσαμε πίκρες, μαστίγια και αρρώστιες;
Ποια κληρονομιά στους επιγόνους μας αν το μόνο που ζήσαμε ήταν πόνος;
Η λησμονιά είναι κι αυτή βότσαλο της μνήμης, να κυλάει στις κοίτες του παρόντος η ζωή. Μόνο έτσι μπορώ να ξεχνώ τον εξουσιαστή μου, τον βασανιστή μου, μόνο έτσι μπορώ να προχωρώ, την ελευθερία μονάχα όταν θυμάμαι. Ζυγόι Ανέγγιχτοι κανέναν δεν γνωρίσαμε, ούτε όταν ο Βλαντ με τη βία πίσω μάς γύρισε να διασκεδάσει επιθυμώντας, ο σπόρος μας εύφορη γη βρήκε να φυτρώσει. Την προστασία της Εκκλησίας οι προπάτορές μου ζήτησαν, στα μούτρα τους τους έφτυσαν και τους αφόρισαν, λέγανε πως είμαστε φύτρα του διαβόλου.

...
Και την επόμενη μέρα από τη νέα μας αρχή, απ' τα πόδια έξω με σύρανε απ' το σπίτι, να με διώξουν θέλανε γιατί έγραφα ποιήματα, γιατί κόκκινο ήταν το φουστάνι μου και θα 'φερνα φωτιά στο ριζικό τους.

...
Και της φυλής οι γέροντες ζυγίζανε τα λόγια μου που τους απηύθυνα απ' τον βράχο. Μα κανείς τους δεν μπορούσε να καταλάβει τι σημαίνουν, έτσι μου απαγόρευαν να γράφω. Τα βράδια γύρω απ' τη φωτιά μαζεύονταν και τον Άμπαμπα καλούσαν να τους χαρίσει φώτιση και άφεση των αμαρτιών τους, αμαρτίες που ξύπνησα εγώ, έλεγαν πως είμαι η απόγονος του Κάιν.

...
Κι ένα βράδυ που το φεγγάρι είχε σταθεί έξω απ' το παράθυρό μου, δυο μάτια μέσα μου κοιτούσαν, σηκώθηκα την πόρτα να ανοίξω. Ένα όμορφο κορίτσι ήταν των Εβραίων, απ' το κρύο έτρεμε, νερό και φαγητό ζητούσε. Της έδωσα ό,τι είχα.
Πόσες δυστυχίες και πεινασμένοι, πόσες θλίψεις και δρόμοι, πόσες αιχμηρές πέτρες διαπέρασαν τα πόδια μας, πόσα πειράματα λόγισαν τα σπλάχνα μας, πόσες σφαίρες πέταξαν από τα αυτιά μας! Με βάρκες στη Θάλασσα ορμούσαν να προλάβουν πριν ο εχθρός μάς φτάσει, και άλλοι ξεβράζονταν νεκροί άλλους τους ανασέραμε με πνευμονία, αχ, Θεέ μου, πόσο ωραία η ζωή κι εμάς δεν μας την επιτρέπουν. Κι η προφητεία μου πληρώθηκε κι ήρθε ο αφανισμός μας.
.../...

Ανακτήθηκε από: <https://www.lifo.gr/culture/cinema/papoysa-i-istoria-mias-spydaias-tsiganas-poiitrias-tis-polonias>

Ρομανό Τσορουπέ

Το βιβλίο του Βασιλείου Χριστόπουλου, «Ρομανό Τσορουπέ», ή αλλιώς στα ελληνικά, «Τσιγγάνικη Φτώχεια», περιέχει εννέα διηγήματα εμπνευσμένα από την τσιγγάνικη ζωή.

Όπως σημειώνει ο συγγραφέας, «Οι ήρωες των εννιά διηγημάτων δεν είναι οι αδούλωτοι και ελεύθεροι Τσιγγάνοι του Ρομαντισμού, που αδιαφορούν για το αύριο, που τους αρέσει να βρίσκονται on the road, που γλεντοκοπάνε με κάθε ευκαιρία. Είναι άνθρωποι της ανάγκης, που ζουν και κυκλοφορούν στο κοινωνικό περιθώριο, «διαφανείς» και «αόρατοι». Συνεχώς πρέπει να μηχανεύονται τρόπους για την καθημερινή τους επιβίωση. Πολλοί δεν τα καταφέρνουν χωρίς τις πανάρχαιες τέχνες: ζητιανιά και κλεψιά, «ντιλεμένκο» και «τζορνιπέ»».

Μερικές ιστορίες είναι οι παρακάτω:
«[Η Μαρκέλα, με εργολάβο τον κουνιάδο της Νεκτάριο, προσπαθεί να στήσει μια μαπράνκα στον καταυλισμό των Τσιγγάνων. Αλλά το στήσιμο της μαπράνκας αποδεικνύεται πιο δύσκολο και από το κτίσιμο ενός σπιτιού.

Η Ραφαέλα πιστεύει πως όμορφη Τσιγγάνα είναι μόνο η άσπρη Τσιγγάνα. Πασχίζει με σαπούνια και κρέμες να ασπρίσει.

Η άστεγη Μαρία αποφασίζει να γεννήσει το 7ο παιδί της μόνη, στην αυλή της εκκλησίας...μπροστά στα έξι μικρά παιδιά της.

Ο πατέρας του Νιόνιου φροντίζει με αγάπη τον νοητικά καθυστερημένο γιο του. Και τον διδάσκει με υπομονή ...»

Πηγή: <https://whenpoetryspeaks.gr/2023/02/%CE%B2%CE%B9%CE%BA%CF%85-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85/>

Εκδόσεις Άπαρσις, Γκογκί [Μνήμη] (aparsis.gr)

Αφιέρωμα στην Τσιγγάνα Πολωνή Ποιήτρια ΠΑΠΟΥΣΑ

Συντάκτης άρθρου: Σολδάτου Αγαθή

Μπρονισλάβα Βάις, ή όπως την αποκαλούσαν «Παπούσα» είναι η πρώτη Τσιγγάνα γυναίκα ποιήτρια, που έγραψε στη γλώσσα των Τσιγγάνων. Ένα ανήσυχο πνεύμα που ήρθε σε κόντρα με τα ήθη και τα έθιμα της φυλής της, μια ελεύθερη προσωπικότητα που τα δεσμά της ζωής της τα έλυνε με τους γεμάτους αγάπη για τη ζωή και την ελευθερία στίχους της, μια βασανισμένη ύπαρξη, με πηγαίο ταλέντο και μεγαλείο ψυχής. Αυτή ήταν η Πολωνή ποιήτρια που η ζωή και το έργο της έγιναν αντικείμενο μελέτης και θαυμασμού. Μέσα από τους στίχους της έριξε φως στη «μυστική» ζωή των Τσιγγάνων της εποχής και γι αυτό το λόγο κατηγορήθηκε και εξορίστηκε από την κοινότητα των Τσιγγάνων.

Γεννήθηκε στις 17 Αυγούστου 1908 ή στις 10 Μαΐου 1910 σε ένα караβάνι που περιπλανιόταν σε περιοχές της Ουκρανίας και της Λιθουανίας, το οποίο αποτελούσαν κυρίως μουσικοί που έπαιζαν σε πανηγύρια και γάμους. Από την τρίτη μέρα της γέννας της, η μητέρα της άκουσε στον ύπνο της, τη μοίρα να της λέει ότι η κόρη της «θα φέρει μεγάλη τιμή ή μεγάλη ντροπή». Και έφερε και τα δύο, σαν μια αυτοεκπληρούμενη προφητεία που οι προκαταλήψεις έπρεπε να επιβεβαιώσουν. Η ίδια αφηγείται στο βιβλίο της Angelica Kuźniak «Papusza», που κυκλοφόρησε το 2013, «Ήμουν αδύνατη, με ξαναμμένο πρόσωπο, μακριά μαλλιά που έπλεκα σε κοτσίδες, σαν κανονική κυρία». Τα μαλλιά της δεν τα έκοψε ποτέ στη διάρκεια της ζωής της.

«Μου άρεσε να χορεύω, να τραγουδάω, ήμουν πάντα ευδιάθετη. Πάντα με μια πολύχρωμη φούστα –λες και ήταν φτιαγμένη από λουλουδία–, με τα μάγουλα στο χρώμα των κερασιών, ήμουν ευκίνητη σαν σκίουρος, μόνο πιο μαύρη». Η μάνα της την φώναζε Παπούσα, δηλαδή «παιδική κούκλα» στη γλώσσα των Τσιγγάνων και με το όνομα αυτό έμεινε γνωστή ως ποιήτρια. Έγραψε περίπου 300 ποιήματα με αυτοσχέδιους στίχους χωρίς ομοιοκαταληξία. Το ταλέντο της ανακάλυψε και διέσωσε ο ποιητής Γιέρζι Φιτσκοφσκι, ο οποίος κυνηγημένος από τη μυστική αστυνομία (1949) έζησε για δύο χρόνια στον καταυλισμό των Τσιγγάνων που ζούσε και η Μπρονισλάβα (40 χρόνων τότε). Εκεί μαγεύτηκε από τις παραδόσεις των Τσιγγάνων και πιο πολύ γοητεύτηκε από την ίδια την Παπούσα. Αυτός ήταν που την έπεισε να καταγράψει τα ποιήματά της και αυτός τα επιμελήθηκε και κυκλοφόρησε στο ευρύ κοινό κάποια από αυτά, ενσωματώνοντάς τα στο δικό του βιβλίο που αναφέρεται στη ζωή των Τσιγγάνων της Πολωνίας. Το βιβλίο του είχε τεράστια επιτυχία και η Τσιγγάνα ποιήτρια έγινε γνωστή. Η ζωή της όμως δεν έγινε καλύτερη. Το αντίθετο μάλιστα. Το συμβούλιο της φυλής της την κατηγορεί ότι πρόδωσε τα μυστικά των Τσιγγάνων και την διώχνουν από τον καταυλισμό. Η Παπούσα ζει περιφρονημένη και κατατρεγμένη από τη φυλή της σε όλη την υπόλοιπη ζωή της μέσα στη φτώχεια και τις τύψεις. Η ψυχική της υγεία κλονίστηκε και χρειάστηκε να νοσηλευτεί σε ίδρυμα μέχρι τον θάνατό της, στις 8 Φεβρουαρίου του 1987. Σε ένα γράμμα της στον Φιτσκοφσκι λέει με παράπονο: «Δεν πρόδωσα το έθνος των Τσιγγάνων, ούτε τους παρέδωσα στην κρεμάλα».. «Ίσως μια μέρα καταλάβουν ότι δεν έβλαψα κανέναν, δεν έκανα κανένα λάθος, ούτε καν το επιχείρησα».

Αποκλεισμένη από την κοινότητα των Τσιγγάνων, έζησε 30 χρόνια μακριά τους, ενώ σταμάτησε να γράφει. Τα περισσότερα ποιήματα που είχε γράψει τα έκαψε σε μία κρίση απελπισίας, μαζί με την αλληλογραφία με τους φίλους της.

Μερικά επιπλέον ενδιαφέροντα στοιχεία για τη ζωή της είναι τα παρακάτω:

Η Παπούσα ήταν από τις ελάχιστες Τσιγγάνες που έμαθαν μόνες τους να διαβάζουν και να γράφουν. Η ίδια αναφέρει: «Ήθελα πολύ να μάθω να διαβάσω, αλλά οι γονείς μου δεν μου έδιναν καμία σημασία» ... «Ζητούσα από τα παιδιά που πήγαιναν στο σχολείο να μου δείξουν μερικά γράμματα. Και αυτό ήταν όλο...Μια Εβραία που είχε μαγαζί ζούσε κοντά στο μέρος που κατασκηνώναμε. Έπιανα κοτόπουλα και της τα πήγαινα και αυτή με δίδασκε. Έπειτα διάβαζα πολλές εφημερίδες, ό,τι χαρτί έβρισκα, και πολλά βιβλία. Διάβαζα άνετα, αλλά έγραφα φρικτά, επειδή έγραφα σπάνια». Τους στίχους της τους διόρθωνε ο ίδιος ο Φιτσκοφσκι και δεν της αποκάλυψε ποτέ τα πολλά λάθη που έκανε, για να μην την απογοητεύσει.

Σε ηλικία 16 ετών παντρεύτηκε τον μεγαλύτερο κατά 25 χρόνια αδερφό του πατριού της, ο οποίος μετά τον γάμο τους της απαγόρευε να διαβάζει. Κάθε φορά που την έβλεπε να το κάνει την χτυπούσε. Το διάβασμα στη δεκαετία του 20 για τους Τσιγγάνους ήταν κάτι «βρώμικο». Μετά τον παραγκωνισμό της από τη φυλή της ο άντρας της ήταν ο μόνος που έμεινε στο πλευρό της και την συνόδευε με την άρπα του στα τραγούδια της, παρόλο που δεν ενέκρινε την επιθυμία της να τα γράφει.

Η ίδια ήταν στείρα και δεν έκανε δικιά της παιδιά. Όμως, μεγάλωσε ένα ορφανό αγοράκι, οι γονείς του οποίου ήταν Εβραίοι και δολοφονήθηκαν από τους Ναζί. Τον αποκαλούσαν με το όνομα «Ταρζάν». Οι αυτοσχέδιοι στίχοι, εμπνεόμενοι από τη ζωή στα δάση, με τους οποίους νανούριζε τον γιό της, ήταν η αφορμή για τον ποιητή Φιτσκοφσκι να ανακαλύψει το ταλέντο της. Εκτός από τη ζωή στη φύση η Παπούσα γράφει στίχους για τον αφανισμό των Τσιγγάνων από τους Ναζί και για τη χαμένη ελευθερία.

Μετά την κυκλοφορία της συλλογής της «Τα τραγούδια της Παπούσα» έγινε διάσημη. Όμως ποτέ δεν κέρδισε χρήματα μέσα από τα ποιήματά της και ποτέ δεν αποδέχτηκε τον τίτλο της ποιήτριας. Η ίδια δήλωνε ότι ήταν «μάντισσα» και «χαρτορίχτρα», τρέμοντας για την απόρριψη των Τσιγγάνων την οποία τελικά δεν κατάφερε να αποφύγει. Παρόλο που ο εκδότης και φίλος της της έδωσε δικαιώματα από το βιβλίο και αργότερα πήρε μια κρατική υποτροφία, η ίδια δε θεώρησε ποτέ σωστό «να βγάλει λεφτά από τα τραγούδια της». «Μη θυμώνετε μαζί μου, αλλά δεν έχω μάθει να μου απονέμονται τιμές» του είχε πει.

Όλο το λογοτεχνικό έργο της Παπούσα είναι περίπου σαράντα χειρόγραφα ποιήματα. Άφησε και μερικά πεζά κείμενα που περιγράφουν τη ζωή των Τσιγγάνων. Στη συνείδηση των Πολωνών παραμένει μια σπουδαία ποιήτρια. Το ποίημά της που θεωρείται αριστούργημα είναι το «Γύφτικο τραγούδι βγαλμένο απ' το κεφάλι της Παπούσα».

Στο Γκόρζουφ Βιελακοπόλσκι της Πολωνίας το άγαλμα της Μπρονισλάβα Βάις

Γύφτικο τραγούδι βγαλμένο από το κεφάλι της Παπούσα (1950/51)

Σε ένα δάσος μεγάλωσα
σαν θάμνος από χρυσάφι
γεννημένη σε μια σκηνή
όμοια με βωλίτη. (άγριο μανιτάρι)

Αγαπάω τη φωτιά με όλη μου την καρδιά.
Οι άνεμοι, μικροί και μεγάλοι
πήραν στην αγκαλιά τους τη μικρή γύφτισσα
και την φύσηξαν μακριά μέσα στον κόσμο.

Ω, πόσο όμορφα οι άνθρωποι από μακριά
ακούνε τα πασχαλιάτικα τραγούδια των
πουλιών, το κλαψούρισμα των παιδιών και τα
τραγούδια και τους χορούς των αγοριών και
των κοριτσιών.

Ω, πόσο όμορφα το δάσος θροϊζει για μας,
-μάς τραγουδάει τραγούδια
Πόσο όμορφα κυλάει το ποτάμι,
μέχρι που γεμίζει την καρδιά μου με χαρά.

Πόσο μεγάλη απόλαυση είναι να αντικρίζεις
το βαθύ νερό, και να του λες τα πάντα.
Γιατί κανείς δεν μπορεί να με καταλάβει,
μόνο τα δάση και τα ρυάκια.

Αυτά που λέω εδώ έχουν περάσει
εδώ και πολύ καιρό κι έχουν πάει μαζί τους
τα πάντα -μαζί και τα νεανικά μου χρόνια.

Πίσω στην πλάτη μου έπλεξαν
τα χέρια
και με δέσανε στον πάσσαλο
απ' τα μαλλιά μου.
Φωτιά ήμουν, στη φωτιά
επέστρεψα,
φωτιά ξανά να γίνω.
Και έγινα ποιήτρια.

Λάκρυα από αίμα

(Πώς υποφέραμε από τους Γερμανούς στρατιώτες στη
Βιλίνσκα, από το 1943 μέχρι το 1944)

Στα δάση. Χωρίς νερό, χωρίς φωτιά –μεγάλη πείνα.
Πού θα κοιμίσουμε τα παιδιά μας; Δεν υπάρχει
σκηνή.

Δεν μπορούσαμε να ανάψουμε φωτιά τη νύχτα.
Την ημέρα, ο καπνός μπορούσε να μας προδώσει
στους Γερμανούς
Πώς να ζήσουμε με τα παιδιά στον κρύο χειμώνα;
Είμαστε όλοι ξυπόλυτοι...

Όταν ήθελαν να μας δολοφονήσουν,
πρώτα μας επέβαλαν καταναγκαστικά έργα.
Ένας Γερμανός ήρθε να μας δει.
-Έχω άσχημα νέα για σας,
θέλουν να σας σκοτώσουν απόψε.

Για δυο τρεις μέρες δεν είχαμε καθόλου
φαΐ.

Πηγαίναμε όλοι για ύπνο νηστικοί.
Ανήμποροι να κοιμηθούμε
χαζεύαμε τα αστέρια...
Θεέ μου, πόσο όμορφο ήταν το να ζεις!
Οι Γερμανοί δεν θα μας άφηναν...

Α, εσύ, μικρό μου αστέρι,
που την αυγή είσαι τεράστιο!
Τύφλωσε τους Γερμανούς!
Μπέρδεψέ τους,
οδήγησέ τους σε λάθος δρόμο,
για να μπορέσουν να ζήσουν οι Εβραίοι και
οι Τσιγγάνοι!

Κανείς δεν ξέρει, μόνο ο ουρανός,
Μόνο το ποτάμι ακούει το μοιρολόγι μας.
Τίνος τα μάτια μάς είδαν σαν εχθρούς;
Τίνος το στόμα μάς καταράστηκε;
Μην τους ακούς Θεέ μου
Άκουσε εμάς!

Πηγές: <https://www.fractalart.gr/papoussa/>
<https://www.haniofika-nea.gr/papoussa-i-poiitria-tis-polonias/>
<https://www.lifo.gr/culture/cinema/papoussa-i-istoria-mias-spyvdaias-tsigganas-poiitrias-tis-polonias>
<https://whenpoetryspeaks.gr/2023/02/βικω-κατσαρον/>
<https://www.peri-grafis.net/ergo.php?id=1454>

Η Συμβολή των Τσιγγάνων στη Μουσική Παράδοση

Συντάκτης άρθρου: Οικονόμου Μαρία
Καθηγήτρια μουσικής

Οι Τσιγγάνοι στη μουσική

Η μουσική και ο χορός κατέχουν ξεχωριστή θέση στη ζωή των Τσιγγάνων όλου του κόσμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα περίφημα τσιγγάνικα βιολιά της Βουδαπέστης, οι οργανοπαίχτες της Κωνσταντινούπολης και οι Έλληνες κλαριντζήδες.

Ανακτήθηκε από: <https://diastixo.gr/allexnes/mousiki/20064-tsigganiki-simfoniki-orkistra>

Αυτό που είναι ωστόσο βέβαιο είναι ότι η μουσική για τους Τσιγγάνους είναι μια αντρική υπόθεση. Σπάνια θα ακούσεις κάποια τσιγγάνικη γυναικεία φωνή να τραγουδά. Η αλήθεια είναι ότι κάνοντας μια σχετική έρευνα θα συναντήσεις πολλούς Τσιγγάνους άντρες να ασχολούνται με τη μουσική, είτε τραγουδώντας, είτε παίζοντας κάποιο μουσικό όργανο. Μερικοί από τους πιο γνωστούς είναι ο Μανώλης Αγγελόπουλος, ο Χατζής, ο Σαλέας κ.α.

Η καταγωγή τους και η στενή σχέση τους με τη μουσική:

Μια από τις επικρατούσες θεωρίες για την καταγωγή των Τσιγγάνων αναφέρει ότι ο Πέρσης μονάρχης Μπαράμ Γκουρ, έπεισε τον βασιλιά της Ινδίας να του στείλει 12.000 μουσικούς, τους οποίους σκόρπισε σε όλα τα μέρη του βασιλείου του. Ποιος ξέρει λοιπόν, μπορεί να υπάρχουν και ιστορικοί λόγοι, που έχουν τη μουσική στο αίμα τους.

Σχέση Τσιγγάνων και δημοτικών τραγουδιών:

Αλλά και ο ρόλος τους στη διάδοση του παραδοσιακού δημοτικού τραγουδιού είναι πολύ σημαντικός. Επειδή το επάγγελμα του οργανοπαίχτη παλαιότερα, θεωρούνταν υποδεέστερο, οι Τσιγγάνοι ήταν αυτοί που το ασκούσαν. Έτσι, αυτοί ήταν που γνώριζαν όλα τα Βαλκανικά τραγούδια από την εποχή ακόμη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και κατάφεραν να τα διαδώσουν, αλλά και να ενσωματώσουν σε αυτά στοιχεία διαφόρων πολιτισμών. Κυρίως όμως, διέδωσαν τη δημοτική, οργανική μουσική που συνοδεύει το δημοτικό τραγούδι. Οι Τσιγγάνοι μετέφεραν το κλαρίνο και τα λεγόμενα χάλκινα πνευστά στη Βόρεια Ελλάδα, για να γίνουν ιδιαίτερα αγαπητά στους Έλληνες. Αλλωστε, σε όλα σχεδόν τα μουσικά σχήματα υπάρχει έναν καλός Τσιγγάνος κλαριντζής.

Η συμβολή των Τσιγγάνων στη διάδοση του παραδοσιακού δημοτικού τραγουδιού στην Ελλάδα έχει τα τελευταία χρόνια επισημανθεί από τον Τάκη Γιαννακόπουλο: «Η παρουσία του γύφτου στο χωριό εξυπηρετεί βασική κοινωνική λειτουργία και αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία και συντήρηση του δημοτικού τραγουδιού και της λαϊκής κουλτούρας γενικά. Το τραγούδι στο χωριό το τραγουδάει μονάχα ο γύφτος με την πιπίζα του». Αυτοί μπαίνουν στη μέση του κύκλου και παίζουν την πιπίζα και το νταούλι ενώ γύρω τους χορεύουν. Οι Τσιγγάνοι δεν συνοδεύουν απλά με τη μουσική και τα όργανά τους το δημοτικό τραγούδι, αλλά το τραγουδούν και το διατηρούν στη θύμηση των χωριανών, ενώ όχι σπάνια συνθέτουν τα δικά τους τραγούδια (π.χ. τη Ζαχαρούλα). Επομένως είναι φανερό ότι θεματοφύλακας της μουσικής παράδοσης του λαού μας ήταν ο Τσιγγάνος. Εκείνος μορφοποίησε μουσικά τα δημοτικά τραγούδια, τα διατήρησε στο χρόνο, τα σκορπούσε από χωριό σε χωριό, έχοντας την ευκαιρία να μετακινείται ακόμα και σε δύσκολες ιστορικά εποχές.

Νταούλι και Ζουρνάς

Μουσικά όργανα στα χέρια Τσιγγάνων:

Κλαρίνο: Στους Τσιγγάνους οργανοπαίχτες του τουρκικού στρατού, που μετέφεραν το κλαρίνο στην Ήπειρο και στη Μακεδονία, αποδίδεται η είσοδος αυτού του οργάνου στην Ελλάδα.

Βιολί: Σύμφωνα με έναν διαδεδομένο θρύλο, κάποιος Τσιγγάνος παραβγήκε στη δεξιοτεχνία του βιολιού με τον φημισμένο μουσουργό, Λιστ. Παρόλο που δεν κατάφερε να τον κερδίσει, προκάλεσε την έκπληξη και τον θαυμασμό του. Στον σχετικό διαγωνισμό λέγεται ότι είπε στον Λιστ να παίζει πάντα πρώτος αυτός και μετά ο ίδιος θα επαναλάμβανε ό,τι άκουγε, κάτι που το έκανε με μεγάλη ευχέρεια.

Περπερίτσα: Σε διάφορους θρύλους, γίνεται λόγος για τη δύναμη της τσιγγάνικης μουσικής στο να δίνει λύσεις στα αδιέξοδα των ανθρώπων και της φύσης. Έτσι λοιπόν μια Τσιγγάνα ντύνονταν στα λουλουδιά, τριγύριζε στο χωριό, οι χωριανοί τραγουδούσαν το γνωστό τραγούδι «Περπερίτσα», και η μαγική αυτή ιεροτελεστία έφερνε, τις πιο πολλές φορές, τη βροχή.

Λαζαρίνες: Τα κάλαντα, τον παλιό εκείνο καιρό, δεν τα έλεγαν τα παιδιά όπως στις μέρες μας. Τα τραγουδούσαν οι Τσιγγάνοι του χωριού, Επίσης, την ανάσταση του Λαζάρου, την τραγουδούσαν μόνο οι Τσιγγάνες που απ' αυτό ονομάζονταν Λαζαρίνες.

Πηγές: <https://parallaximag.gr/featured/tsiganiki-mousiki-simera>
Μουσικοί Τσιγγάνοι, Times News, fthiotikos-tymfristos.blogspot.com, 19/05/22

Νέα γενιά Τσιγγάνων μουσικών:

Η νέα γενιά των Τσιγγάνων μουσικών και τραγουδιστών γράφουν και τραγουδούν στη Ρομανί και είναι πολύ δημοφιλείς στις τσιγγάνικες κοινότητες. Με τη βοήθεια της τεχνολογίας κοινοποιεί το έργο της στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η μουσική τους κερδίζει συνεχώς νέους θαυμαστές. Ας τους γνωρίσουμε λοιπόν μέσα από ένα τέτοιο τραγούδι, το οποίο διάλεξαν να καταγράψουν οι μαθητές μας (φωτογραφία κάτω) στην τσιγγάνικη και στην ελληνική, για τις ανάγκες της εφημερίδας!!

Νίκος Ρομανός:

Με καπιάβ

Στα τσιγγάνικα:

Με καπιάβ και ματιάβ
με σουκαρέ τσαενγκέ
σα ε ρομεντάρ τε πουτσέν
πενέν λατσέ χουρντενγκέ

Με καπιάβ κα ματιάβ
με σουκαρέ τσαενγκέ
τα σαρ μανγκλεπές πα εκ σαράν
ο ντελ τε πουραρέλ λεν

λα κε νταντεστάρ ασουντεμ
χουρντί σι σαρ τε νταβλά
τα με τσαεστάρ ασουντέμ
μο μπαμπάμπουτ μαγκαλβά

βόι κα πι ντε τσοράλ πεντάς
τε ικαλέν τε ντεν μαν
ζερέμ με σαντέ λες μανγκλέμ
κα λελ τα κά τσορέλ μαν.

Ανακτήθηκε:
<https://www.youtube.com/watch?v=WoeikItFr3g>

Εγώ θα πιω

Στα ελληνικά:

Εγώ θα πιώ και θα μεθύσω
για τα όμορφα παιδιά μου
όλο τον κόσμο να ρωτήσετε
λένε τα καλύτερα παιδιά

Εγώ θα πιώ και θα μεθύσω
για τα όμορφα παιδιά μου
όπως αγαπήθηκαν σε ένα μαζιλάρι
ο Θεός να τους γεράσει

Απ' το μπαμπά της άκουσα
μικρή είναι πώς να σου την δώσω;
και απ' το γιο μου άκουσα
μπαμπά πολύ την αγαπάω

Εκείνη στη μαμά της κρυφά είπε
να δείτε να με δώσετε
γιατί εγώ μόνο αυτόν αγάπησα,
θα έρθει και θα με κλέψει

Οι μαθητές:
Λαζαρίδης Ανδρέας
Καμπούρης Χρυσοβαλάντης

Η Περίπτωση της Τσιγγάνας Καλλιτέχνιδας, Ceija Stojka

Συντάκτης άρθρου: Σολδάτου Αγαθή

Οι Ναζί θεωρούσαν τους Τσιγγάνους, όπως και τους Εβραίους «φυλετικά κατώτερους», κι έτσι επέβαλλαν και σε αυτούς αυθαίρετους εγκλεισμούς, καταναγκαστικά έργα και μαζικές δολοφονίες στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Δεν είναι γνωστό πόσοι Ρομά έχασαν τη ζωή τους στο Ολοκαύτωμα. Ωστόσο, οι ιστορικοί εκτιμούν ότι σκοτώθηκαν 220.000 περίπου, δηλαδή το 25% των Ευρωπαίων Ρομά.

Ωστόσο, τα χιλιάδες αυτά θύματα των Τσιγγάνων απουσιάζουν από τη συλλογική μνήμη. Βασανίστηκαν και εκτελέστηκαν, γιατί ήταν Τσιγγάνοι.. και ξεχάστηκαν από την ιστορία, ακριβώς για τον ίδιο λόγο. Μια προσπάθεια να αποδοθεί φόρος τιμής στα θύματα αυτά είναι η καθιέρωση της 2ας Αυγούστου ως Ευρωπαϊκή Ημέρα Μνήμης για το Ολοκαύτωμα των Ρομά. Η συγκεκριμένη ημερομηνία δεν επιλέχθηκε τυχαία, καθώς στις 2 Αυγούστου του 1944 δόθηκε η «Τελική Λύση» για το ειδικό στρατόπεδο συγκέντρωσης των Τσιγγάνων. Τη μέρα αυτή πάνω από 4.000 Ρομά, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, εξοντώθηκαν σε θαλάμους αερίων του Άουσβιτς -Μπιρκενάου».

Τη φρίκη της ζωής σε ένα τέτοιο στρατόπεδο συγκέντρωσης έζησε σε ηλικία μόλις 9 ετών η διάσημη αυστριακή Τσιγγάνα αυτοδίδακτη ζωγράφος, συγγραφέας, μουσικός και ακτιβίστρια Ceija Stojka. Η σπουδαία αυτή προσωπικότητα

ήταν το 5^ο από τα 6 παιδιά μιας οικογένειας Ρομά, μέλη της οποίας δολοφονήθηκαν από τους Ναζί στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Η ίδια μέσα από τους πίνακες και τα βιβλία της απεικονίζει τη φρικαλεότητα που έζησε στην τρυφερή αυτή ηλικία.

Ήταν αυτοδίδακτη και άρχισε να γράφει και να ζωγραφίζει σε ηλικία 50 ετών, καθώς ήθελε να καταγράψει όλα όσα θυμόταν από τις μαρτυρικές εκείνες μέρες. Οι πίνακές της, όπως και τα βιβλία και τα ποιήματά της κάνουν τον γύρω του κόσμου και αφηγούνται τη χαρά της νομαδικής ζωής και τη φρίκη των στρατοπέδων συγκέντρωσης.

Τα παιδικά βιώματά της βρήκαν διέξοδο στο χαρτί και στον καμβά. Η Stoika έγινε η φωνή της αδιερεύνητης και άγνωστης για πολλούς πτυχής της ιστορίας των Ρομά, αλλά και η φωνή που κραυγάζει για ισότητα και εξάλειψη των διακρίσεων, ακόμη και σήμερα. Όπως χαρακτηριστικά γράφει: «Φοβάμαι ότι το Άουσβιτς απλά μόνο κοιμάται». Στο περίφημο μάλιστα βιβλίο της με τίτλο: «Ζούμε στην παρανομία – Αναμνήσεις μιας Ρομ – Τσιγγάνας», η ίδια γράφει: «Αν ο κόσμος δεν αλλάξει τώρα, αν ο κόσμος δεν ανοίξει τις πόρτες και τα παράθυρα, αν δεν χτίσει την ειρήνη -την πραγματική ειρήνη- ώστε τα δισέγγονά μου να έχουν μια ελπίδα να ζήσουν σε αυτό τον κόσμο, τότε εγώ είμαι ανίκανη να εξηγήσω γιατί επέζησα από το Άουσβιτς».

Πέθανε το 2013, σε ηλικία 79 ετών.

Οι πίνακές της ανακαλύφθηκαν κατά τύχη από έναν Γάλλο συλλέκτη, το 2012, σε ένα φτωχικό διαμέρισμα εργατικών κατοικιών. «Το διαμέρισμα είναι γεμάτο από πίνακες και σχέδια, εκατοντάδες. Τα έργα κατακλύζουν τον χώρο, βρίσκονται παντού, γύρω από το κρεβάτι. Σχεδόν κλείνουν την είσοδο, σχηματίζουν έναν λαβύρινθο.» Οι πίνακές της εκτέθηκαν αρχικά στο Παρίσι και έπειτα έκαναν τον γύρο του κόσμου. Σε όλη τη διάρκεια της ζωής της πολέμησε να δώσει φως στο ξεχασμένο και παραμελημένο ολοκαύτωμα των Τσιγγάνων και το έκανε με τον πιο παραστατικό τρόπο.

Πηγές: : Ceija Stojka... η φωνή μιας ανείπωτης ιστορίας, 2/8/2020, <https://www.freeminds.gr/ceija-stojka/>
<https://www.iefimerida.gr/news/321571/tsiggana-zografos-poy-epezise-sto-olokaytoma-mia-monadiki-periptosi-poy-syglonizei>

Έργα μαθητών μη Ρομά αφιερωμένα στους Τσιγγάνους

Λόγια Τσιγγάνων στη Ρομανί

Επιμέλεια κειμένων: Σολδάτου Αγαθή

Τσιγγάνικες παροιμίες:

Κον πρασάλ οτέ περέλ

[Όποιος κοροϊδεύει εκεί πέφτει.]

Μπαρί μπούκα χα μπαρί όρμπα μα κερ

[Μεγάλη μπουκιά φάε μεγάλη κουβέντα μην κάνεις.]

Τε κινγκεράβαμαν σαρχαλαβάμ γκαντά ματέρομες καλάβ.

[Αν βραχώ σαν πλένω ρούχα, μεθυσμένο άντρα θα πάρω.]

Μονακχατζόλ, μαριπεκαχάβ.

[Η μύτη μου με τρώει, ξύλο θα φάω.]

Μετσαγκά γατζόν, μπόιτσαβ.

[Τα πόδια μου με τρώνε, μπόι ρίχνω.]

Κοντζανέλ μπουτ, μπουστίντελ.

[Όποια ξέρει πολλά, πολλά τραβάει.]

Μοκάν σόλντελ σοκασουνάβ.

[Το αυτί μου βουίζει, κάτι θ' ακούσω.]

Οι αριθμοί στη Ρομανί

	ρομανί	μεταγραφή	ελληνικά
1	ekh, jekh	εχ.γιεχ	ένα
2	duj	ντούι	δύο
3	trin	τριν	τρία
4	štar	σταρ	τέσσερα
5	pandž	πάντζ	πέντε
6	šon	σοβ	έξι
7	ifta	ιφτά	εφτά
8	oxto	οχτό	οχτώ
9	inja	ινιά	εννιά
10	deš	ντές	δέκα
20	biš	μπις	είκοσι
30	trianda	τριάντα	τριάντα
40	saranda	σαράντα	σαράντα
100	šel	σελ	εκατό

Πηγή: https://www.lingetscript.com/2012/10/blog-post_1.html

Η Ρομανί: Μια διάλεκτος δύσκολο να καταγραφεί

Στο πρωτοποριακό βιβλίο (1995) «**Bury Me Standing**» (Οι Τσιγγάνοι και το ταξίδι τους), η Isabel Fonseca γράφει για μια συνάντηση μ' ένα Τσιγγάνο ακτιβιστή και δάσκαλο των Ρομά. «Δεν θα μάθεις ποτέ τη γλώσσα μας», της λέει: «Για κάθε λέξη που γράφεις στο μικρό σου σημειωματάριο, έχουμε μια άλλη -ένα συνώνυμο, το οποίο χρησιμοποιούμε και το οποίο δεν μπορείς ποτέ να το ξέρεις. Μπορείς να μάθεις αυτά, αλλά δεν θα μπορείς να τα χρησιμοποιήσεις σωστά ή με ποιες αποχρώσεις και τι ακριβώς νοήματα αναλόγως, μεταφέρουν. Δεν θέλουμε να το ξέρεις. Θα 'πρεπε να γεννήσεις μια Ρομανική διάλεκτο».

Πηγή: <https://www.peri-grafis.net/ergo.php?id=1454>

Τσιγγάνικος μύθος για το λόγο που χάθηκε η Ρομανί

«Μια φορά κι έναν καιρό ζούσε ένας σοφός Τσιγγάνος βασιλιάς που αγαπούσε πολύ τα βιβλία και είχε δικά του πάρα πολλά για να μπορούν να μορφώνονται οι υπήκοοί του. Είχε κι έναν γάιδαρο που τον κρατούσε δεμένο κοντά στα βιβλία του, για να τον μορφώνει κι αυτόν. Μια μέρα οι ουρανοί άνοιξαν κι έβρεχε τόσο πολύ που σχηματίστηκαν ποτάμια και παρέσυραν ό,τι βρήκαν μπροστά τους. Ανάμεσά τους κι ο σοφός βασιλιάς και η βασίλισσα. Ο γάιδαρος έμεινε μόνος μέσα στο σπίτι χωρίς τροφή κι άρχισε να τρώει σιγά σιγά όλα τα βιβλία... Και σαν τελείωσαν κι αυτά, πέθανε κι αυτός. Μαζί χάθηκαν κι όλα τα γράμματα των Ρομά...». «Για αυτό εμείς οι Τσιγγάνοι δεν έχουμε πια κανένα από τα βιβλία μας, από τα οποία θα μπορούσαμε να μάθουμε τη γλώσσα μας και τις επιστήμες μας...»

Πηγή: Μια αγαλιά για τα παιδιά Ρομά:
<https://www.slideshare.net/georgemarkatatos/ss-48883935>

Ποίημα γραμμένο σε Ρομανί

Ποίημα Γιάννη Αλεξίου

Αμαρί τσχιπ

Γεκ τσχιπ πφαλά ασταρέλ αμέν,
γεκ τσχιπ πφαλά σικαβέλ αμέν
οπρά πφου,
η Ρομανί, η μπουτ γκιλαμπα(ν)ντί.
Ρόντεν Ρομάλεν λακέ όρμπε
κα αρακχέν ε ντρομά κάι πφινρταμούσας, ρόντεν
Ρομάλεν αμαρέ νταντένγκε ροη(ν)νταρντέ γκιλά,
κα ντικχέν ε ντουκχά σαρ γκιλάμπενας,
νάι σας βον πατρά κάι πφουρντάς
ζουραλί μπαλβάλ ντα κάι ουλαντάς λεν

Απόδοση στην Ελληνική

Η γλώσσα μας

Μια γλώσσα αδέρφια μας κρατάει,
μια γλώσσα αδέρφια μας δείχνει
πάνω στη γη, η Τσιγγάνικη, η πολύ τραγουδιστή.
Ψάξτε Τσιγγάνοι τις λέξεις της
θα βρείτε τους δρόμους που περπατήσαμε,
ψάξτε Τσιγγάνοι τα μοιρολόγια των προγόνων
μας
θα δείτε τους πόνους
πώς τους τραγουδούσανε,
δεν ήταν οι πρόγονοί μας φύλλα
που φύσηξε άνεμος δυνατός
και τους εσκόρπισε

Λόγια της αγάπης στην Τσιγγάνικη γλώσσα από τα κορίτσια της ένταξης

Σε αγαπώ: ντουκάαβατουκ
Αγαπιόμαστε: μαγκάασαμεν
Σε θέλω: μαγκάβατουτ
Πεθαίνω για σένα: μεράβα τούκε
Την τρέλανε ο έρωτας:
ντιρλιαντάσλα ο έρωτας
Μου λείπεις: Λειπείζια μάλιν
Τρελαίνομαι για σένα:
Ντινίλιαβα ετούκε
Θέλω σε έχω δίπλα μου: μαγκάβα
τι τεράφτουτ πασεμάντε
Καημός: μαράζι

Κοκκόνη Χριστίνα (B1 ένταξης)

Βιζάνι Φιόνα (B4 ένταξης)

Ανακτήθηκε από:
<https://gr.pinterest.com/pin/569423946632050920/>

Ώρα για παιχνίδι

1 Λύσε το σταυρόλεξο με λέξεις και έθιμα των Τσιγγάνων:

- Οριζόντια:**
1. Ζάχαρη στη γλώσσα των Τσιγγάνων
  2. Φτώχεια στη γλώσσα των Τσιγγάνων
  3. Στη γιορτή των Ταξιαρχών το παραδοσιακό φαγητό είναι κρέας με ...
  4. Διάσημος Τσιγγάνος μουσικός από Χ.
  5. Γνωστό ποίημα του Κ. Παλαμά: «Ο ... του γύφτου»
  6. Γνωστό παραδοσιακό φαγητό των Τσιγγάνων, αλλιώς λαχανοντολμάδες

- Κάθετα:**
1. Η γιορτή της άνοιξης για τους Τσιγγάνους λέγεται...
  2. Διάσημη Πολωνή Τσιγγάνα ποιήτρια
  3. Το κόκκινο στη γλώσσα των Τσιγγάνων
  4. Αυτός που εκφωνεί τα δώρα στους τσιγγάνικους γάμους
  5. Τα φαγητά στη γλώσσα των Τσιγγάνων

Σολδάτου Αγαθή

Η εφημερίδα μας – μια διαθεματική – διαπολιτισμική διδακτική πρόταση

Η εφημερίδα που κρατάτε στα χέρια σας είναι προϊόν σκληρής και δημιουργικής εργασίας κυρίως Τσιγγάνων μαθητών, καθώς και καθηγητών. Μέσα από αυτήν επιδιώκουμε, πρώτα απ' όλα, να έρθουμε πιο κοντά στην τσιγγάνικη κοινότητα του σχολείου μας, γνωρίζοντας καλύτερα τη γλώσσα και την κουλτούρα της. Όμως, η εφημερίδα αυτή φιλοδοξεί να αποτελέσει και ένα παιδαγωγικό εργαλείο προς αξιοποίηση σε διάφορα διδακτικά αντικείμενα, είτε μεμονωμένα, είτε διαθεματικά. Μερικές ενδεικτικές προτάσεις αξιοποίησής της είναι οι παρακάτω:

Νεοελληνική Γλώσσα:

- **Γλώσσα Α Γυμνασίου:** Ενότητα 4^η: (Διατροφή) τσιγγάνικες συνταγές με αντίστοιχη παραγωγή λόγου. Ομαδική εργασία με τρόφιμα γραμμένα και σε Ρομανί. (βλ. εργασία μαθητών δίπλα). Ενότητα 10^η (Γνωρίζω τον τόπο και τον πολιτισμό μου): προφορικές και γραπτές εργασίες για τα ήθη και τα έθιμα των Τσιγγάνων (σελ.4).
- **Γλώσσα Β Γυμνασίου:** Ενότητα 5^η: (Επάγγελμα). Αξιοποίηση άρθρου για την Τσιγγάνα Καλλιτέχνη Ceijsa Stojka (σελ. 10). Ενότητα 7^η (Προβλήματα της καθημερινής ζωής). Αποσπάσματα από τα διηγήματα του Χριστόπουλου «Ρομανό Τσορουπέ».
- **Γλώσσα Γ Γυμνασίου:** Ενότητα 2^η (Γλώσσα): Αξιοποίηση των άρθρων για την τσιγγάνικη γλώσσα (σελ. 1, 2,11). Ενότητα 3^η (Ρατσισμός) και ενότητα 5^η (Πόλεμος -Ειρήνη): Αξιοποίηση άρθρου για την Τσιγγάνα Καλλιτέχνη Ceijsa Stojka (σελ. 10) και επιλεγμένα αποσπάσματα από το βιβλίο του Χριστόπουλου «Ρομανό Τσορουπέ».
- Μαθητές ως αρθρογράφοι και ερευνητές για τις ανάγκες της εφημερίδας.

Νεοελληνική λογοτεχνία:

- Διδασκαλία ποιημάτων της Παπούσα και άλλων ποιημάτων που παρατίθενται στην εφημερίδα.

- Διδασκαλία ενός διηγήματος από το βιβλίο του Χριστόπουλου «Ρομανό Τσορουπέ» και θεατρική αξιοποίησή του.
- Τσιγγάνικα παραμύθια και θρύλοι, είτε ως αυτόνομα κείμενα, είτε ως παράλληλα.
- Αξιοποίηση του άρθρου «Η συμβολή των Τσιγγάνων στη μουσική παράδοση», όταν γίνεται διδασκαλία των δημοτικών τραγουδιών.
- Αναφορά σε τσιγγάνικα ήθη και έθιμα στο πλαίσιο διδασκαλίας διαφόρων κειμένων και εορταστικών περιστάσεων.

Μουσική: «Η συμβολή των Τσιγγάνων στη μουσική παράδοση του τόπου μας», είτε με τη μορφή project, είτε και με συχνές αναφορές κατά τη διάρκεια όλης της χρονιάς.

Εικαστικά: Γνωριμία των μαθητών με τη Ρομ καλλιτέχνη Ceijsa Stojka, τη ζωή και το έργο της, με έμφαση στον ιδιαίτερο τρόπο απεικόνισης της πραγματικότητας (σαν παιδική ζωγραφιά).

Ιστορία: Αξιοποίηση άρθρου και εικόνων από την εφημερίδα για τη Ρομ καλλιτέχνη Ceijsa Stojka, κατά τη διδασκαλία του Β Παγκοσμίου πολέμου και του ολοκαυτώματος με έμφαση στο παραμελημένο ολοκαύτωμα των Τσιγγάνων.

Ευχαριστούμε θερμά όλους τους μαθητές του σχολείου μας που εργάστηκαν για αυτήν την εφημερίδα, καθώς και τον φιλόλογο - γλωσσολόγο Δημήτρη Σιμήρη, για την υποστήριξη και τις πολύτιμες συμβουλές του καθ' όλη τη διάρκεια δημιουργίας της!!

